Buitenzorg, 24 Juli 1889

Aan Mr. P Brooshooft
Vertrouwelijk

Amice!

In uwe Indische Kroniek van 20 Juli jl. ~~bespreekt~~ vermeldt gij een te Batavia loopend gerucht, volgens het welk de heer Sprenger van Eyk door den Minister Keuchenius bestemd zoude zijn voor het praesidium der Javasche Bank.

Dit gerucht is geheel ongegrond. Voor zoover ik weet, zoude niemand aan den heer Sprenger van Eyk gedacht hebben, indien de dagbladen zijne candidatuur niet hadden ter sprake gebracht. Van den Minister is natuurlijk noch officieel noch particulier eenig voorstel ten aanzien van de benoeming van ~~den Heere van den Berg's~~ den opvolger der pres. Bank ~~opvolger~~ door mij ontvangen.

Bij de bespreking van dit gerucht vindt gij echter goed te beweren, dat een wenk van den heer Keuchenius hoogst waarschijnlijk door mij

KON. INSTITUUT
VOOR TAAL-, LAND-
EN VOLKENKUNDE

Coll. B... hoofdno 24
1-93

zoude worden gevolgd, daar ik meer dan iemand
had vermeed door den Minister mij laat leiden.
Uit vertrouwbare bronnen verklaart gij toch be-
richten ontvangen te hebben, die U doen vermoeden,
dat onder mijn bestuur het wachtwoord uit
Nederland dikwijls hier het wachtwoord zal
zijn. Ik verlang niet te weten, welke die ver-
trouwbare bronnen zijn; doch ik kan U de ver-
zekering geven, dat uw berichtgever onwaarheid
spreekt of althans onjuist is ingelicht. Aan-
genaam zoude het mij daarom zijn van U te ver-
nemen, op welke feiten de bewering gegrond wordt en welke redenen er wel volgens U zouden kunnen bestaan, waarom ik den Minister van de mijne zoude zien.
Ik zoude U met dit verzoek niet lastig vallen,
indien ik sedert 25 jaren niet met U bekend en,
naar ik meende, min of meer bevriend was. Juist
die ~~bekend~~ vriendschap verhindert mij eene be-
schuldiging, die mijn karakter aanrandt, in uw blad onop-
gemerkt te laten voorbijgaan.
[illegible]
Dit schrijven is niet ter opneming in de cou-
rant bestemd, al bevat het niets, ~~waarvoor~~
~~ik niet gaarne openlijk uitkom~~
Geloof mij, in afwachting van uw antwoord, ~~[illegible]~~
als van ouds

t. t.

[signature]

KON. INSTITUUT
VOOR TAAL- LAND-
EN VOLKEN[KUNDE]

„DE LOCOMOTIEF".

REDACTIE.

Semarang, den 30 Juli 1889.

Amice!

Als Gouv. Generaal van Ned. O. Indië zou ik u, in mijne bescheidene maatschappelijke stelling, niet uit eigen beweging met dit familiaar epitheton toespreken, indien gij niet zelf zoo eenvoudig het voorbeeld hadt gegeven. Nu met een meer ceremonieelen ~~titel~~ voor den dag te komen, zou mijnerzijds gemaaktheid zijn.

Wat uwe vraag betreft, die is niet zoo gemakkelijk te beantwoorden. Indien ik u namelijk de redenen noemde, die de persoon, waarop ik in mijne kroniek van 20 Juli doelde en dien ik alle reden heb te vertrouwen, aanvoerde voor zijne meening, dat gij, meer dan men had vermoed, u houdt aan de door Keuchenius aangegeven richting, dan zoudt gij oogenblikkelijk begrijpen wien ik op het oog heb. En even gemeen als ik het van een redacteur acht, of inlichtingen van ongenoemden derden in hun goeden naam te benadeelen,

KON. INSTITUUT
VOOR TAAL-, LAND-
EN VOLKENKUNDE

even oneerlijk schijnt het mij,
hen die ons met hun naam in
vertrouwen iets mededeelen, bekend
te maken — zijdelings of rechtstreeks —
aan hen wien hunne mededeelingen
gulden.

Ik begrijp echter dat, nu gij
eenmaal van de bedoelde woorden
notitie hebt genomen, het u
onbevredigd moet laten, met zulk
eene exceptie te worden afgescheept.
daarom wil ik u in ieder geval mededeelen,
wat ik wel eens in 't algemeen
hoorde en welken indruk ik nu en
dan zelf ontving.

Bij mijne studie en onder-
zoekingen op het gebied der bevloeiing
voor Java — waarvan ik de resul-
taten eerstdaags hoop neerteleggen
in een reeks artikelen in de Econo-
mist en later optenemen in het
tweede deel mijner Memorie over
den toestand van Indie — heeft men
mij verteld dat gij wel zeer
geneigd zijn, groote bevloeiingswerken
tot stand te brengen uit buitenge-
wone middelen — m.a.w. eene leening
daartoe te sluiten — maar dat gij de
nettemin de zaak maar laat rusten omdat
het denkbeeld bij den minister toch geen
ingang zou vinden en waarschijnlijk
bij de Tweede Kamer is niet zoo zijn
doortekrijgen. Aangezien het nu eene
mijner innigste overtuigingen is,
dat vermeerdering der productie van
den inlandschen landbouw de hoofdweg
is waarlangs verhooging van het zeer
lage peil der welvaart van de bevolking
moet worden gebracht, en volgens
alle deskundigen dit doel voor goede
en stelselmatige bevloeiing moet bereikt
worden, deed die houding onverzijds — ik
spreek in de onderstelling dat men mij
juist heeft ingelicht — mij onaangenaam
aan. Wel heeft mij altijd toegeschenen,
dat een Gouv. Generaal, die voor de
kolonie iets wil zijn, na op een
belangrijk punt eene overtuiging te
hebben opgekregen, tot de Regeering
in Nederland behoort te zeggen: „Geheel
mijn voorstel; kies tusschen de ver-
werping en mij." Wellicht heb ik mooi
praten achter de schermen en zou ik
de noodige zedelijke kracht missen
wanneer ik ten tooneele stond — maar
die kracht zou ik nu juist van u
verwachten.

Voorts kreeg ik den indruk
van uw optreden in den minister
doordat gij, naar 't mij scheen, zoo
con amore medewerkt tot de futilitei-
ten, welke op hen die ingrijpende en
groote hervormingen hier dringend
noodig achten een pijnlijken indruk

KON. INSTITUUT
VOOR TAAL-, LAND-
EN VOLKENKUNDE

Col. Brooshooft no 2-4
blz 4

4/ maken. daar is bijv. het besluit
tot intrekking van 14 treinen der
staatsspoorwegen op Zondag. dit is
en blijft m. i. eene comedie van z. g.
Sabbatheiliging. Indien gij, als ik, de
werking er van in bijzonderheden hadt
vernomen, zoudt gij toestemmen
dat het menschlievend oogmerk
om eenige afgeloopde ambtenaren
wat uit te rusten er door gepa-
rodieerd in stede van bereikt wordt,
en dan ook door bekwame menschen
~~kan niet kan~~ met dezen maatregel
bijna niet kan bedoeld zijn. Nu is,
naar ik later heb vernomen, het besluit
wel niet in de pen gegeven door
Keuchenius, doch genomen op voorstel
van een exploitatie-chef, die, een
weinig zwak staande, meende door
dezen Zondagsijver zich bij de tegenwoor-
dige Regeering aangenaam te maken;
maar ik zou wel durven wedden,
dat een man als deze dit voorstel,
dat den dienst moest schaden zonder
eenig nut, niet zal hebben onder-
steund. Toch is het (waarschijnlijk
nog op advies van den heer Jansen
van Raaij) een Gouvernements-besluit
geworden. Ook bevreest schier mij,
dat gij den minister die in ieder
geval met dit vertoon van Sabbat-
viering zeer ingenomen zal zijn,
min of meer naar de oogen ziet.

KON. INSTITUUT
VOOR TAAL-, LAND-
EN VOLKENKUNDE

Col. Brooshooft nr 1
gen 5

„DE LOCOMOTIEF".

REDACTIE. Semarang, den 188

Denzelfden indruk kreeg ik doordat niet bijtijds door u aan de residenten wenken zijn gegeven om het 40 jarig koningsfeest luisterrijk te vieren. Dat feest viel almede op een Zondag, en het is naar ik meen buiten kijf dat Keuchenius om die reden eene schitterende viering niet wenschte. Men beweert zelfs dat gij hierover naar den minister hebt geseind, en natuurlijk wel niet een rechtstreeksch advies tot onthouding in antwoord hebt ontvangen maar toch een wenk dat men in Nederland ~~[illegible]~~ regeeringswege op den dag des Heeren niets dacht te doen. Nu hebt gij zelf wel gedineerd en gesproken, en dat stelden velen op prijs, maar gij kondt u toch ook moeielijk <u>geheel</u> onbetuigd laten. Dat diner en die speech was dan ook, naar mijne en veler meening, niet genoeg. De Indische regeering had ~~[illegible]~~ bijtijds, d.i. minstens 14 dagen te voren, en zonder zich te bekreunen om hetgeen

KON. INSTITUUT
VOOR TAAL-, LAND-
EN VOLKENKUNDE

Col. Brooshooft no 3.4
gem 6

B 30 juli 1889
5

B 30 juli 1889

7

6/ men in Nederland dacht te
doen, alle residenten moeten
aanschrijven, het feest officieel
en met grooten luister te vieren.
Ik ben zelf weinig koningsgezind,
maar gij gevoelt dat dit hier
niet de vraag is. De zaak is, dat
de vrij passieve houding der Indische
regeering bij dit, op een Zondag vallend,
feest meer deed denken aan [illegible]
voor eene zeer kleingeestige opvat-
ting van enkele Nederlandsche
ministers. (Bedenk dat ik slechts
toelicht [illegible] welke indrukken op mij
en velen gemaakt zijn, zonder
te beweren dat wij het niet mis
kunnen hebben).

De strenge vervolging
van den gefailleerden Semarangschen
opiumpachter heb ik hooren verklaren
als het werk van Keuchenius, die
hierdoor van Rees nog meer eens
een beentje wilde lichten, door te
doen uitkomen hoe diens opiumpoli-
tiek — opdrijving der pachtenenz —
den boel in 't honderd heeft ge-
stuurd. Ik ben, zooals gij welligt
weet, allesbehalve pachtersgezind, maar
deze strenge executie vond ik onbillijk
omdat de eerste en hoofdfout is uitge-
gaan van de Regeering en haren (7
gemachtigde den heer te Mechelen — de
fout n.l. van op allerlei wijzen te doen
merken dat zij hooge pachten
verlangde, ja (zooals ik zeker
weet dat verleden jaar te Solo
is gebeurd) verschillende Chineezen
door beloften en toezegging van
steun" (hm! hm!) heeft trachten
"overtehalen tot een hoog bod. Zulk
een politiek doet het recht verbeuren
om een pachter, die zijne verplichtin-
gen niet kan nakomen, tot op het
hemd uittekleeden, en tegenover
de vorige pachters heeft men dit
dan ook begrepen. Dat Uo Tjoen
Ing — overigens een weinig sympathiek heer —
nu zoo wordt aangepakt, acht
ik dus onbillijk; en daar die
vroegere politiek, die deze pachters
heeft verlokt tot hoog spel en hen
dus minstens aanspraak moet geven
op verzachtende omstandigheden,
ook u niet onbekend kan zijn,
heb ik nogmaals de verklaring gezocht
in neiging uwerzijds om met de
[illegible] wenschen van Keuchenius
mede te gaan.

Ziedaar eenige toelichting op
de door mij in de Indische Kroniek
geuitte woorden. Welligt zoude
mij, bij langer nadenken, nog meer

KON. INSTITUUT
VOOR TAAL-, LAND-
EN VOLKENKUNDE
Col. Brooshooft no 27
gen 7

/ feiten of opvattingen voor den geest komen, die licht konden werpen over den op mij gemaakten — en nu onlangs door iemand die naar ik meen vertrouwen verdient bevestigden — indruk, maar ik wil liever niet langer wachten met u te antwoorden.

Laat ik nu echter aan dit alles het volgende toevoegen. Ik gevoel dat ik toch wel kan hebben misgetast, en u daardoor onrecht gedaan. Wij, dagbladschrijvers, moeten 1° steeds haastig werken, worden 2° dikwijls slecht ingelicht, en krijgen 3°, door den wensch om voor consequent door te gaan, allicht eene ~~partijdige~~ eenzijdige zienswijze. Een en ander doet ons groot gevaar loopen voor het geven van onjuiste voorstellingen. Dit kan ons nu (tenzij wij van nature kwaadwillig waren) voorzichtig maken met het neerschrijven van uitdrukkingen, die anderen kunnen grieven of schaden, indien wij niet door het dagelijks uitoefenen van ons handwerk minder fijngevoelig werden in de beoordeeling van hetgeen anderen kan kwetsen of benadeelen, ongeveer zooals een koetsier, ook zonder een wreedaardig mensch te zijn, met

KON. INSTITUUT
VOOR TAAL-, LAND-
EN VOLKENKUNDE

Col. Brooshooft no 27
gen 8

B 30 juli 1889

9

„DE LOCOMOTIEF".

REDACTIE.

Semarang, den 188

met onverantwoordbare zelfvoldoe:
ning op zyne arme knollen los:
slaat.
Daarby komt, in myne ver:
houding tegenover u, nog iets an:
ders. Ik verbeeld mij dikwyls, te
moeten streven naar objectiviteit,
in casu mij niet te moeten storen
aan mijne persoonlijke herinne:
ring van de gastvrijheid en
hartelykheid, van u en uwen
kring aan de mensa Klokkiana
tertia(?) zoo dikwyls ondervonden;
woorden als de thans door u
gewraakte, in de pen hebbende,
meen ik die dan niet op grond
onzer vroegere relatie te moeten
terughouden.
Na uwen brief echter heb ik
over dit mij gestelde richtsnoer
nog eens nagedacht, en vrees ik dat
onder die z.g. onpartijdigheid min
of meer zelfbedrog schuilt. Ik begin
te gelooven — nu ik namelyk zie
dat die uitdrukking u heeft gehinderd —
dat het myn karakter meer tot er

KON. INSTITUUT
VOOR TAAL-, LAND-
EN VOLKENKUNDE
Col. Brooshooft no 27
gem 9

B 30 juli '89

zou hebben getrokken onder de
bij mij bovendrijvende gedachte
was gemeend: "laat ik tegenover
Pynacker, op grond onzer vroegere
vriendschappelijke verhouding, dubbel
voorzichtig zijn met het doen
ingang vinden van mogelijk onjuiste
voorstellingen, en niets te zijnen
nadeele schrijven, dat ik niet
absoluut zeker weet." Ik vrees
dus min of meer, in plaats van
de deugd der onpartijdigheid, de
ondeugd van mindere trouwhartigheid in mijne Sumatra-courant te
moeten schrijven.

Het is echter — dit [illegible]
maar — voor ons ontzachelijk moeilijk,
iets met zekerheid te weten te
komen. Informeert men bij den
betrokken personen zelven — het nalaten
waarvan ons dikwijls wordt
verweten, ~~[illegible]~~ waarom ik het
dan ook zooveel mogelijk doe — dan
is het antwoord, zoo men het krijgt,
natuurlijk meer partijdig naar de
andere zijde, en men moet dus nog
altijd voor zichzelf het juiste
midden trachten te vinden. Trouwens, indien gij niet zoo eenvoudig
tot mij waart gekomen, zou
ik er nimmer aan gedacht hebben,
bij u om inlichtingen aan te kloppen, daar uwe hooge positie en
uwe vroegere kennissen de uiterste
kieschheid tot plicht stelt in het zich
opdringen aan uwe herinnering.

Dat overigens uw karakter
(waaronder ik hier versta: eerlijkheid)
door de bewuste zinsnede zou zijn
aangerand", kan ik niet toestemmen.
De bedoeling is dat in elk geval
niet geweest. Daar gij vroeger
met Indië niet bekend waart,
zal niemand het u een gebrek
van karakter noemen, wanneer
gij met den heer Keuchenius, nourri
dans le sérail, meer dan men had
verwacht meegaat. Men kan
hoogstens zeggen: de heer Pynacker
laat zich meer dan wij dachten
leiden door een ander, wien
hij terecht meer kennis van Indische
toestanden toeschrijft dan zichzelven.

Dat, eindelijk, uw schrijven
niet voor de Locomotief bestemd

KON. INSTITUUT
VOOR TAAL-, LAND-
EN VOLKENKUNDE

Col. Brooshooft no 24
gm 10

12/ was, begreep ik natuurlijk.
Ik beschouw het zelfs als strikt
voor mij alleen bestemd. Behalve
met mijne andere helft — die even
goed zwijgen kan als de eene — sprak
ik er dus met niemand een woord
over. De Indische maatschappij toch
is ~~er~~ wellicht niet gij zeggen, dat ook
ik daarvan een tikje heb beet gekregen —
in het toedichten van motieven
aan iemands handelingen de
ergdenkendste die ik ken, en men
zou niet nalaten de geschiedenis
eens vertrouwelijken briefs van een
Gouv. Generaal aan een redacteur,
bij iedere nieuwe uitgaaf __veel__
vermeerderd maar __niet__ verbeterd,
aan u te bezoeken tot in het derde
en vierde geslacht.

Ontvang mijne beste wenschen
bij de vervulling der moeilijke
taak, die gij hebt ondernomen,
en geloof mij als steeds

t.t.

P. Brooshooft

KON. INSTITUUT
VOOR TAAL-, LAND-
EN VOLKENKUNDE

Col. Brooshooft no 27
Gen 11

KON. INSTITUUT
VOOR TAAL-, LAND-
EN VOLKENKUNDE

Col. Brooshooft no 27
gen 12

Buitenzorg, 4 Augustus 1889

Vertrouwelijk

Amice!

„Was het Uwe Excellentie van ouds bekend, hoe het met het algemeen gesteld is met het gehalte van het meerendeel der zoogenaamde voorlichters van de publieke opinie (t.w. de dagbladredacteurs), dan zou Zij daaraan voorwaar niet de minste waarde meer hechten. Ik heb het voor mijzelven ondervonden, hoe laag en verachtelijk dikwerf de motieven zijn, die de [illegible] juist van hen, die het hardst schreeuwen en het luidst hunne zoogenaamde verontwaardiging luchten!"
Zoo schreef mij den 26sten Junij jl. de ook door U hooggewaardeerde Mr. N. P. van den Berg en de heer Holle deelde mij onlangs mede „dat de vertegenwoordigers der pers hier lang niet tot de elite der maatschappij kunnen worden gerekend".
~~Ik kan (de juistheid dezer~~ [illegible] ~~opmerkingen~~ [illegible] ~~beoordeelen~~; ~~doch natuurlijk~~ moesten zij mij nieuwsgierig maken om met vertegenwoordigers der pers in aanraking te komen. Ik wendde de heer Holle [illegible]

[illegible]

Deze [illegible] [illegible] [illegible] kan [illegible]!

CPH 4 aug 1889

KON. INSTITUUT
VOOR TAAL-, LAND-
EN VOLKENKUNDE

Col. Broeshooft no 1-7
gm 13

13

Ik wensch(?) niet aan U, dien ik reeds vele jaren ken, en voor een eerlijk man houd, eene uitnoodiging te doen [illegible]. Uwe vergelijking echter van den dagbladredacteur met een kwakzalver, die met onverstoorbare zelfvoldoening op zijne arme knollen losslaat en de beschouwingen, opgenomen in het slot van uw brief, doen mij het wel niet betreuren, dat ik U geschreven heb, maar geven mij toch aanleiding er op te wijzen, dat ik niet getracht heb U gunstig voor mij te stemmen, maar U slechts de gelegenheid heb [illegible] aan eene mij krenkende beschuldiging [illegible] te staven of terug te nemen.

Wat die beschuldiging zelve betreft, merk ik in de eerste plaats op, dat ik mijne tegenwoordige betrekking geenszins heb begeerd en dat het mij even zoo aangenaam zoude zijn geweest, indien het ministerie een anderen candidaat had willen zoeken. Financieel onafhankelijk en in Nederland een eervolle ambt bekleedende, had ik geen reden om een benoeming tot Gouverneur-Generaal bijzonder ingenomen te zijn. De ervaring, vooraf reeds door mij opgedaan, is niet van dien aard, dat ik met veel bedreven mijne betrekking zoude nederleggen en ik geloof dan ook niet, dat er ooit een Gouverneur-Generaal is geweest, die

[margin: Ten tweede [illegible] andere aanzienlijke ambten [illegible]]

minder dan ik begon een conflict met den Minister behoefde op te zien. Ik zoude echter mijne plicht te schenden, indien ik andere geldige redenen zulk een conflict uitlokte en die redenen zijn tot dusverre niet aanwezig. Overeenkomstig letter en geest van het Regerings-Reglement en mijne Instructie ben ik [illegible] met den Minister in overleg getreden ~~[illegible]~~ en heb mij steeds [illegible] de beslissingen des Konings ingewacht [illegible] noch heb ik [illegible] [illegible] mij hetzij bij den [illegible] dan wel bij den Minister mij aangenaam [illegible]. ~~[illegible]~~ Voor mijne benoeming, dat er veel van die heer Keuchenius volstrekt zoude zijn om mij iemand te doen benoemen tot een ambt, waarover ik te beschikken heb, berust dan ook niet op de geringste grond.

Ter zake van de door U besproken punten teeken ik het volgende aan.

Van Irrigatie-werken zijn de Minister en ik beide voorstanders. ~~[illegible]~~ [illegible] leenen de vraag of daarom gefinancierd moet [illegible] en deze is thans ter sprake gebracht.

c. P.H. 4 aug 1889

KON. INSTITUUT
VOOR TAAL-, LAND-
EN VOLKENKUNDE

Col. Broeshooft no 27
cfr 14

voor uitgaven-werken heeft ~~echter~~ men [illegible] gaarne zeker geen behoefte, ~~[illegible]~~ toch [illegible] in 1888 het beschikbare geld wegens gemis van goed uitgewerkte plannen niet eens geheel gebruikt kon worden ~~[illegible]~~. Wat wij in de eerste plaats noodig hebben is geschikt personeel, dat de plannen ontwerpen kan.

Voor het verschaffen van een uitbreiding van het personeel van de Spoorwegen, post- en telegraafdiensten is in Indië minder gedaan dan in Nederland onder toepassing van de vergroote meerderheid der liberalen ~~gedaan~~ gemaakt werd. Zoodra ik in een blad critieken over de genomen maatregelen gelezen had, is het ~~de nieuwe~~ Directeur van B.O.W. een onderzoek ~~opgedragen~~ [illegible].

Toen in het laatst van April berichten kwamen over eene verbetering in 's Konings toestand, heb ik den Minister telegraphisch verzocht [illegible] ~~[illegible]~~ of ~~[illegible]~~ in Nederland de 12de Mei officieel feestelijk gevierd werd. Het antwoord, den 3den Mei ontvangen, hield in dat de feestviering ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ ~~dat voor Nederland~~ door de Regeering in Nederland niet besloten en alles ongelaten was. Ik heb toen den Raad van Ned. Indië over een officiele feestviering in N.I. telegraphisch geraadpleegd. Op goede gronden beweerde de Raad, dat de tijd voor het voorbereiden eener offi-

Feestviering [illegible] feestviering

KON. INSTITUUT
VOOR TAAL-, LAND-
EN VOLKENKUNDE

Col. Brooshooft 2027
Gen 15

civile feestvreugde ontbrak (in 1873 en bij 's Ko-
nings tweede huwelijk had de ondervinding
inmiddels geleerd). Het dat gewoonlijk [illegible] de
Commandanten van leger en vloot [illegible];
zij ontrieden zelfs het houden van eene parade.
Bij deze adviezen moest ik mij nederleggen; maar toch heb ik – natuurlijk uit eigen
middelen – een diner van 100 couverts gegeven.
Dat het feest geen Zondag viel, ontwaarde ik eerst, toen alles beslist was.
Weinige dagen nadat ik mijn ambt had aanvaard, bespeurde ik, dat er eenige achterstand
moest zijn op de opiumpacht. Aan de Alg.
Secretarie kon men mij niet opgeven, hoeveel
die achterstand wel bedroeg. Van den Directeur
van Financiën vernam ik op [illegible] niet juist, dat
die achterstand meer dan 3 millioen beliep. [illegible] onmiddellijk besloten tot
vervolging der opiumpachters krachtig op
te treden. Eerst later bleek dat de Minister
dit ook noodzakelijk achtte. Tegenover den
Samarangschen opiumpachter is gehandeld
overeenkomstig het advies van den Raad van
Ned-Indië, welk college er mij zelfs min
of meer een verwijt van maakte, dat ik den pachter een kort uitstel had gegeven.

CPH 4 aug 1879

KON. INSTITUUT
VOOR TAAL-, LAND-
EN VOLKENKUNDE

Col. Brandhoff
no 27
gr. 16

Gij ziet, hoe weinig het door U aangevoerde
tot ondersteuning van uwe bewering dienen kan.
Over uw berichtgever spreek ik niet. Hoe
zulke berichten in de wereld komen, is echter
duidelijk. Bij benoemingen en ook in andere
zaken ben ik herhaalde malen afgeweken van
de adviezen van de Directeuren, den Raad van Ned. Indië en
~~niet~~ a fortiori van ~~die~~ de raadgevingen der Alg.
Secretarie. Waarschijnlijk onderstelt men nu,
dat ik toch iemands raad moet volgen
en dat die wel door den Minister zal
worden verstrekt.

Met dit schrijven wensch ik mijne correspondentie
te sluiten, niet omdat ik ~~[illegible]~~ bemerkt heb
dat gij een ~~[illegible]~~ "de geschiedenis eens
vertrouwelijken briefs van een G.G. aan een zeker
heer aan mij zoude bezoeken tot ~~het~~ in
het derde en vierde geslacht" — ~~zoo drukt~~
~~gezegd~~ ~~[illegible]~~ over het oordeel
van ~~de~~ [illegible] in Ned. Indië ~~heeft~~
[illegible] niet ~~[illegible]~~ maar omdat
gij zelf misschien mijne handelingen onverhoord
zoudt opvatten. ~~Mocht ik U een raad~~
~~geven, het zoude deze zijn: schrijf over~~
~~zaken en niet over personen~~ en ~~[illegible]~~

[margin: [illegible]]

~~dat~~ wilt gij openlijk personen ~~[illegible]~~ ~~op de [illegible]~~
stellen, die het dan ~~[illegible] dan de~~
~~[illegible]~~ alleen maar een betreurlijk onderzoek
[illegible] geleid door ~~[illegible]~~ meer afdoende redenen dan
die den Koetsier aandrijven om zijne arme
knollen met onverstoorbare zelfvoldoening te
~~slaan~~.

~~Gij~~ Hartelijk hoop ik, dat ik in lateren
tijd, als ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~
~~[illegible]~~
met [illegible] kunnen, [illegible]
zal vinden om mij ook dan nog te noemen

Y. t.
t. t.
C. P. H.

PH 4 augustus 1889?

KON. INSTITUUT
VOOR TAAL-, LAND-
EN VOLKENKUNDE

Col. Brooshooft no 27
gem 17

De moeilijkheden van uw beroep zie ik geen, evenwel [illegible] dagbladen
zelf heb ik [illegible] in Nederland thans de [illegible]
eens opstellen geschreven, doch steeds over zaken, [illegible]
dat ik personen uitgenoemd [illegible] veel minder nog aan 99% van alle
de dagbladredacteurs, vooral in Ned. Indië, [illegible]
[illegible] zoveel [illegible] elke kleine maatschappij-
kwestie meer persoonlijk veel meer de aandacht trekken
dan de belangrijkste zaken en volkomen ongepaste
praatjes voortdurend verspreid worden,
kan ik natuurlijk niet tot de bespreking van zaken [illegible] het gebied der personaliteit wel betreden.
[illegible] en [illegible]
Dat kan ik u niet kwalijk nemen. Doch wel
zoude ik het als een ernstige krenking beschouwen,
die ons het vervolg aan elke maatschappelijke [illegible] een einde toe te maken,
of wel alleen de verhouding [illegible] karakter [illegible] van
in die gij ons meent [illegible] het slot van mijn ernstig
den [illegible] Alleen daarop zag
schrijven.

L en [illegible] merken gaarne, dat [illegible] ons oordeel
meer mij [illegible] dat van eenige
[illegible] volkomen stevig heeft getuigd.

KON. INSTITUUT
VOOR TAAL-, LAND-
EN VOLKENKUNDE

Col. Groeneveldt no 27
en 28

„DE LOCOMOTIEF".

REDACTIE.

Semarang, den 11 Aug 1889

Amice!

Op Uwen eersten vriendschappelijken brief meende ik niet te moeten antwoorden in dien deftigen toon, dien menschen of corporatiën pleegen te gebruiken om te doen gelooven dat zij de wijsheid in pacht hebben. Daarom zette ik meer luchtig en vertrouwelijk uiteen, hoe ik dacht over de moeilijkheden van mijn beroep, in 't bijzonder ook over mijne verhouding tot U, als Gouv. Generaal. Uit Uw tweeden brief zie ik echter, dat Gij te ernstig zijt om op een meer huiselijken, losse toon om te gaan. Gij schijnt hoegenaamd niet te hebben begrepen, dat ik den schijn van waanwijsheid, die ik steeds belachelijk vind, wilde vermijden. Van hetgeen ik luchtig weg schreef is bij U slechts achtergebleven de letterlijke opvatting eener — evenals alle andere mank gaande — vergelijking, waardoor ik wilde te kennen geven dat ik wel verkeerd kan hebben gedaan met de door U geciteerde woorden te bezigen, daar wij, dagelijks personen en zaken moetende bespreken, gevaar loopen minder fijngevoelig

B 11 aug 1889

KON. INSTITUUT
VOOR TAAL-, LAND-
EN VOLKENKUNDE

Col. Brooshooft no 27
19

te worden in het beoordeelen of
eene of andere uitdrukking een
derde kan kwetsen. Het bleek
echter duidelijk, dat ik het eene
fout vond, die uwe redacteur moet
trachten te vermijden. Gij echter schijnt
de los daarheen geworpen vergelijking
te hebben opgevat als een woord be-
[illegible] mijnerzijds, haalt in verband
daarmee een paar minachtende
voordeelvellingen aan over redacteurs,
en betwijfelt, blijkens de slotrede
van Uwen brief, of ook ik niet
tot het vuile gedeelte der
bende behoor. Vergun mij te
zeggen, dat ik van zulke mededee-
lingen, „dat Gij hoopt mij later
nog zóó of zóó te kunnen noemen,"
allerminst gediend ben. Evenmin
als Gij hebt getracht mij gunstig
voor U te stemmen (welke gedachte
Uw brief een oogenblik bij mij
heeft opgewekt), evenmin heb ik U
verzocht om Uwe achting, maar
evenmin ken ik U het recht toe,
mij te zeggen dat Gij mijne achtens-
waardigheid betwijfelt.

Onze karakters schijnen niet
gemaakt om elkander te begrijpen
en ik ben het dan ook volkomen met
U eens, dat mij de correspondentie hierbij

maar moeten laten. Waarop wil
ik U billijkheidshalve nog
mededeelen, dat Uwe toelich-
ting op de door mij gereleveerde
punten mij doet terugkomen van
mijne meening, als zoudt Gij [illegible]
[illegible] te zeer naar de oogen zien.

Dit sluit echter geenszins
uit, dat ik de door U aangevoerde
argumenten voor Uwe ziens- en
handelwijze, o.a. in zake irrigatie
en opiumpacht, steekhoudend zou
achten, integendeel.

Indien U de geschiedenis
der Indische openbare werken van
de laatste twintig jaren bekend was,
zoudt Gij 1° niet beweren dat
er geen ontwerpen voor irrigatie-
werken voorhanden zijn, en 2°
het besef, dat er te weinig per-
soneel is, niet aanhalen als
een motief om niet op groote
schaal te gaan [illegible].

Wat de ontwerpen betreft,
is het toch [illegible], dat
men jaar in jaar uit, nu in dit
dan in dat gewest, opnemingen
heeft laten doen en projecten opmaken,
om den schijn van niets doen te
vermijden, maar dan die ontwerpen
eenvoudig deponeerde wel men het

Brans W 89

geld met milde hand toestaan om ze
uittevoeren. Tal van projecten, en
daaronder zeer degelijke, zijn in de
archieven te Batavia dommelig [?] of
teniet [?], men ze heeft verbrand of
voor scheurpapier gebruikt, wat
na de millioenen die ze met elkaar hebben gekost
al te onverantwoordelijk is. Ik heb
de geschiedenis der openbare werken
gedurende de laatste 30 jaren grondig
bestudeerd; in de *Locomotief*, en later
in het 2de deel mijner Mémorie, dat
ik U hoop toetezenden, zult Gij dus
het bovengezegde* uitvoerig nader
toegelicht.

Wat het personeel betreft,
zal ik zeker de laatste zijn
om te ontkennen, dat op 't
oogenblik niet genoeg inge-
nieurs en opzichters voorhanden
zijn om op groote schaal te gaan
werken. Maar ook hierin
moet thans een onvergeeflijke
misslag van de vorige regeering
worden goedgemaakt. Terwijl
waar op [?] de noodigste werken
of opnemingen om uitgevoerd moeten
blijven wegens gebrek aan zelven personeel,
en de koloniale verslagen dit
zelve constateerden, heeft Min.
Sprenger van Eyk de Kamers diets
gemaakt dat het met nog veel

KON. INSTITUUT
VOOR TAAL-, LAND-
EN VOLKENKUNDE

Col. Brooshooft no 27
Gen 20

B 11 aug 1889

KON. INSTITUUT
VOOR TAAL-, LAND-
EN VOLKENKUNDE

Col. Brooshooft nr 27
Gm 21

5

„DE LOCOMOTIEF".

REDACTIE. Semarang, den 188

minder kon, en den heer de Gelder als willig werktuig gebruikt om de formatie nog aanmerkelijk te bekrimpen. Ziehier de formatie-cijfers sedert 1854:

1854 (Staatsblad no 100)
34 ingenieurs en asp. ingenieurs
47 opzichters en élève opzichters.

1865. (~~Stbl~~ no 30)
64 ingenieurs en asp. ing.
8 architecten.
75 opzichters.

1873. (Stbl van 1874 no 58)
75 ingenieurs.
20 architecten
146 opzichters

1881. (Stbl 1881 no 56)
75 ingenieurs
20 architecten
144 opzichters.

Onder deze formatiën constateerden de koloniale verslagen zelve telkens, dat er personeel tekort was om allerlei noodige opnemingen te doen (zie o.a. Kol. Verslag 1874 blz 182, 1875 blz 179, 1876 blz 129, 1877 blz 141 en 143, 1879 blz 130, 1881 blz 119). Niettemin hebben de heeren Sprenger v. Eyk — v. Rees — de Gelder in 1885 zich niet geschaamd, de formatie van 75 ingenieurs tot het volgende minieme cijfer te reduceeren:

1885 (Stbl no 182)
38 ingenieurs 137 opzichters.
18 architecten

B 11 AUG 1989

KON. INSTITUUT
VOOR TAAL-, LAND-
EN VOLKENKUNDE

Col. Brooshooft
n° 27
blz 22

In 1887 (Staat n° 6) zijn de architecten en opzichters respectievelijk nog met 3 en 4 vermeerderd.

Indien Gij dus nu komt mededeelen, dat bevloeiingen op groote schaal niet kunnen worden uitgevoerd met het bestaande personeel, dan zal niemand U tegenspreken, maar natuurlijk moet eene irrigatie-leening juist gepaard gaan met eene kolossale uitbreiding van het personeel, waarvoor ingenieurs met diploma van Delft (die nu uit broodgebrek allerlei andere betrekkingen in Nederland hebben gezocht, bij honderden te krijgen zijn).

(A propos, in mijne Indische Kroniek van gisteren kwam de irrigatie-quaestie nog weer even ter sprake, en ik kon daarbij Uwe en des Ministers opinie over de wenschelijkheid om daarvoor te leenen natuurlijk niet anders voorstellen dan zooals ik die nu uit Uwen brief ken. Gij zult hieruit, hoop ik, geen reden putten om mij te rangschikken onder de redacteuren van de H.H. van den Berg en Wolle. Gij zult den eisch van discretie niet zóó ver uitstrekken, dat ik in mijne courant mededeelingen zou moeten doen, die ik uit Uwe brieven als onjuist ken).

Wat betreft den achterstand dien Gij ziet in de opiumpacht vondt, schijnt het mij dat deze U had moeten leiden tot de vraag: van waar komt hij? Bij onbevooroordeeld nadenken zoudt Gij dan hebben begrepen, dat niet de pachters eens plotseling, als bij onderlinge afspraak, slechte betalers geworden, maar dat de fout zat in hetgeen ik en anderen herhaaldelijk hebben aangewezen: opdrijving van den pachtschat buiten verhouding tot de verdiensten, waardoor de pachters worden genoodzaakt op groote schaal te smokkelen, en dan toch nog dikwijls de enorme pacht en inkoopsprijs van opium niet kunnen bijbrengen. De gezamenlijke pachtsommen voor Java en Madura bedroegen in 1881: f 10.666.000, en in 1887/89: f 13.031.400. Deze vermeerdering dus van f 2.365.400. De bevolking is in dien tijd wel toe-, maar de welvaart belangrijk af-

B 11 aug 1889

KON. INSTITUUT
VOOR TAAL-, LAND-
EN VOLKENKUNDE

Col. Brooshooft no 27
gen 23

genomen, zoodat het debiet eer kleiner dan grooter zal zijn. Trouwens, wat het _wettig_ debiet betreft wordt ook dit meer door de cijfers beweren, want in 1881 werden van wege het Gouvernement aan de pachters op Java en Madura verstrekt 165.650 kattis en in 1887/88 slechts 108.094 kattis. Bij eene _verhooging_ der pacht met bijna 2½ millioen dezelfde eene _vermindering_ van wettig debiet met 57.000 kattis. Maak zelf de gevolgtrekking.

Hadt Gij zulke feiten overwogen, dan zoudt Gij mijns inziens niet, op het _eerste_ bericht dat er 3 millioen achterstand was, hebben besloten de pachters à outrance te vervolgen. Gij zoudt er iets anders in hebben gevonden, n.l. dat zij door ambtenaren die zich bij den fiscus (d.i. toen bij de Hh. v. Rees en Sprenger v. Eyk) verdienstelijk wilden maken, waren verleid tot het bieden van sommen, die boven hunne kracht gingen, tot op het hemd uitgekleed nu zij deze hooge sommen niet meer kunnen bijbrengen. Veeleer zoudt Gij aan uwe ambtenaren streng bevel hebben gegeven, tegen 1890-92 alles

B 11 aug 89

KON. INSTITUUT
VOOR TAAL-, LAND-
EN VOLKENKUNDE

Col. Brooshooft no 27
gen 24

„DE LOCOMOTIEF".
REDACTIE.

Semarang, den 188

te vermijden, wat de Chineezen
van hunnen aanmoedigen om
de pacht te maken tot een hasard-
spel met het Ned. Ind. Gouverne-
ment, en verder tot 31 Dec 1889
hebben getracht de duiten zoo goed
mogelijk binnen te krijgen. Geheele
afschaffing der pacht zou natuur-
lijk nog wenschelijker zijn, maar
~~uit~~ den halven, sedert G.G. Elout zoo
onvruchtbaar gebleken, maatregel
van uitbreiding der verboden kringen,
verder daar voor U gemoedig meen
ik te moeten concludeeren dat
Gij noch de Minister voornemens
zijt afschaffing van het pachtstelsel
door te zetten, daar Gij alleen voor
1 of 2 jaren deze waarschijnlijke
vermindering van inkomsten en
onnoodigen omslag niet zoudt
hebben in het leven geroepen.

Wat den Raad v. Indië betreft,
U door dit lichaam
na de adviseeren, volgens
Uw schrijven verstrekt, ben
ik meer dan ooit versterkt in de
meening dat het maar liever
moest verdwijnen. Dat advies om
de pachters in het kaatje van den

B 11 aug 1889

KON. INSTITUUT
VOOR TAAL-, LAND-
EN VOLKENKUNDE

Col. Brooshooft no 25
Gm 25

terug? nog eens à outrance te gaan vernielen, is eene volkomen miskenning van wat is voorgegaan. Ook de bewering, dat in een week tijds niet eene blinke feestviering voor het 40 jarig Konings-jubilé kan worden voorbereid, schijnt mij min of meer onzinnig.

Houd mij ten goede, dat ik het standpunt, waarop Gij U plaatst, niet geheel begrijp. Gij zegt, U in vele gevallen niet te houden aan de adviezen van directeuren en Raad (in andere echter, n.l. de [illegible] door U genoemde, schijnt gij er U **toch** aan te houden). Ook volgt Gij niet de raadgevingen van de Secretarie. Tevens neemt Gij het zeer hoog op, wanneer men beweert dat Gij U laat influenceeren door den Minister. Toch mag ik vragen, of Gij dan werkelijk meent, in enkele maanden tijds voldoende de Indische verhouding te begrijpen om in honderderlei uiteenloopende zaken eene zelfstandige beslissing te nemen? Ik

voor mij ben hier nu tien jaren en heb uit den aard mijner betrekking de maatschappelijke toestanden nogal in verschillende richting onderzocht, en <u>begin</u> er nu, naar ik geloof, eenig juist inzicht in te krijgen. Nu zijt Gij zonder twijfel veel vlugger dan ik — dit zeg ik niet uit valsche nederigheid, maar meen het ten volle, zooals <u>ieder</u> intertijd in Utrecht Uwe uitstekende lijke meerderheid erkende — maar toch betwijfel ik of Gij nu, en zelfs in de eerste 3 à 4 jaren, reeds bekwaam zoudt zijn om over tal van Indische aangelegenheden te oordeelen. Ik houd U voor te scherpzinnig, dan dat Gij zelf dit niet zoudt inzien. Waardaarom nogmaals: wat is Uw richtsnoer, indien Gij den raad van Uwe hoogste ambtenaren verwerpt en ook van den Minister u geen opzicht wilt afhankelijk heeten?

Kortom, er is in Uwe houding iets, dat ik niet begrijp, ook in Uwe mededeeling, dat Gij eigenlijk liever in Uwe aanzienlijke betrekking in Nederland waart gebleven. Ik zou ~~ook~~ mij

B 11 augustus 1889

KON. INSTITUUT
VOOR TAAL-, LAND-
EN VOLKENKUNDE

Col. Brooshooft no 27
gm 26

kunnen verklaren dat Gij des niette-
genstaande de betrekking van
Gouv. Gen. hebt aangenomen, inder
ik bij U bespeurde eene zekere irrige
overtuiging, dat die en die groote
hervormingen thans voor Indië noodig
zijn, en tevens de bewijzen dat Gij
de groote koloniale vraagstukken
reeds grondig moet hebben bestudeerd
vóór Uwe komst in Indië. In dat
geval zoudt Gij kunnen hebben
denken: ik ben de man met de noodige
geestkracht om deze dingen tot stand
te brengen en ik wil mij aan dien plicht
niet onttrekken. Van een en ander kan
ik echter met ten besten wil in Uw
overhaast besluit tot verwaleving der
pachters, in Uw oppervlakkig voordeel
over irrigatie, in een paar luchtig
daarheen geworpen woorden bij Uw
optreden over misbruiken der inlandsche
hoofden, in de tot nu toe van U uitge-
gane besluiten, met name meer
~~in~~ het Congeste, op een onder weinig
doelmatig gebleken ~~[illegible]~~ voorthinkend
besluit tot uitbreiding der verboden
opium-kringen, niet veel bespeuren.
Ik meen dus te bemerken, dat Gij geene
roeping gevoelt tot ingrijpende her-
vormingen, maar alleen om als
een eerlijk en zelfstandig man Indië
te administreeren. Maar dan herhaal
ik: waarom niet liever Uwe aanzienlijke

B 11 augustus 1889

27

KON. INSTITUUT
VOOR TAAL-, LAND-
EN VOLKENKUNDE

col. Brooshooft no 27
gen 7 4

13

„DE LOCOMOTIEF".

REDACTIE.

Semarang, den 188

betrekking in Nederland behouden, en daar metterty'd nog meer eens het staatkundig tooneel betreden? Indie behoefde U daartoe niet de stijgbeugel te zijn.

Ik doe deze vragen meer als opmerkingen, dan om ze beantwoord te zien (hoe gaarne ik dit ook zou willen) want ik herhaal, na de wijze waarop Gij mijn vorigen brief hebt opgevat ben ook ik van meening dat het beter is onze gedachtenwisseling te staken. Tegen-over den slotwensch van Uwen brief stel ik mijnerzijds dezen: dat ik, wanneer wij elkaar na ons verblijf in Indie nog eens ontmoeten, met oprechte waardeering zal mogen zeggen: ziedaar een Gouverneur-Generaal, die eindelijk voor Indie eens iets van belang heeft gedaan.

t.t.

P. Brooshooft

KON. INSTITUUT
VOOR TAAL-, LAND-
EN VOLKENKUNDE

Col. Brooshooft no 27
[illegible] 28

Buitenzorg, 19 Augustus 1889

Amice!

Uw laatste brief, welken ik gedurende mijne reis in de Preanger Regentschappen ontving, heeft mij [illegible] de volkomen ongemotiveerde beschuldiging, dat ik den heer Keuchenius te zeer naar de oogen zoude zien, neemt gij terug, doch om onmiddellijk eenige andere even ongegronde daarvoor in de plaats te stellen. Thans geeft gij te kennen, dat ik de betrekking van G.G. [illegible] hebbe aanvaard, om langs dien weg weder het staatkundig tooneel in Nederland te betreden. [illegible] Mag ik vragen, hoe gij tot deze voor mij karakter beleedigende beschuldiging gekomen zijt? Zij is ten eenemale ongegrond. Voor het bekleeden van de door hem bekleede plaats [illegible] Indië met de stoomboot te [illegible] (na mijn aftreden in 1883) [illegible] de gelegenheid om het staatkundig tooneel te betreden is mij voortdurend geweigerd [illegible] en bij dit kon het [illegible] daar juist de ervaring [illegible] aangetoond, dat afgetreden G.G.'s (juist met) voor staatkundige betrekkingen (in Nederland) in aanmerking komen.

CPH 19 aug 1889

29

[Als] Gij deelt niets mede]

Gij schijnt voorts te meenen, dat ik niets anders wil [illegible] dan een eerlijk en zelfstandig administrateur. Ook daarin vergist gij U. Een eerlijken zelfstandig administrateur wil ik ongetwijfeld [illegible] zijn en dit onderdeel [illegible] ben ik ook. Bedrog kan niet dan zijn op de [illegible] aanvallen, waaraan ik [illegible] ben blootgesteld geweest, grootendeels daaraan toe te schrijven. (Wellicht herinnert gij U een fabel van Gellert, die verhaalt hoe een vreemdeling [illegible] in het land der kreupelen werd uitgelachen en uitgejouwd, omdat hij niet [illegible].) Doch ik wil zeer zeker nog iets anders doen dan administreeren. Zij die bekend zijn met hetgeen ik deed en voorbereidde, weten dat wel. Aan den heer van den Berg, tegen wien ik [illegible] eene nota [illegible] ontworpen over de economische hervormingen, die hem wenschelijk voorkwamen, kon ik mededeelen dat voor verreweg de meeste zijner voorstellen de wenschelijke voorbereidende maatregelen reeds genomen waren. Ik gaf hem in bijzonderheden inlichtingen omtrent hetgeen door mij gedaan was en ontving daarop van hem een antwoord, waarin o.a. het volgende voorkomt:

„Met onverdeelde belangstelling nam ik van die mededeelingen kennis, en mij verheugend is het [illegible], dat gedurende de [illegible] betrekkelijk korte [illegible] van het krachtig bestuur van Uwe Excellentie reeds zoo veel verricht is in het belang van eene gezonde en deugdelijke economische ontwikkeling van deze gewesten. Het kan niet anders of op die wijze moet het bestuur van Uwe Excellentie een zegen worden voor deze in zoo vele opzichten nog zoo achterlijke kolonie," enz. *

Gij schijnt verder te meenen, dat ik [illegible] weinig van de zaken afweet, en dat ik daarom [illegible] door niet [illegible] het advies van den Minister [illegible] van den Raad van N.I., van de Directeuren en van de Alg. Secretarie te volgen. Ik [illegible] daarover anders te denken nadat mij [illegible] na raadpleging van de [illegible] autoriteiten en anderen, [illegible] oordeel ik gevormd heb, als [illegible] v.d. Berg en Stolle met volkomen kennis van zaken een zelfstandig oordeel te vellen. Gij [illegible] dat ik in zake [illegible] de [illegible] van [illegible] achter den Raad [illegible] verschuilen. In beide gevallen [illegible] het advies van den Raad [illegible], omdat ik het juist achtte. Ik vermeldde dat ook [illegible] om alleen uit te doen uitkomen, dat de Minister [illegible] in die zaken zeker niet geneigd [illegible].

Het onderwerp is moeilijk [illegible] [illegible] te [illegible] [illegible]. Doch wat omtrent [illegible] beschuldigingen [illegible] worden [illegible] gericht.

Gij beweert het dat ik [illegible] in Indië [illegible] dat gij duidelijk [illegible] vernemen [illegible]

KON. INSTITUUT
VOOR TAAL-, LAND-
EN VOLKENKUNDE
Col. Brooshooft no 2 / 7
29

CPH 19 aug 1909

KON. INSTITUUT
VOOR TAAL-, LAND-
EN VOLKENKUNDE

Col. Brooshooft no 27
gen 30

men hem en verplicht [illegible] wenschelijk, dat ik spoedig weder zal weggaan. Ik betwijfel echter, of mijn opvolger U beter zal behandelen. Het zinde wel eens kunnen gebeuren, dat hij zelfs niet eens een eerlijk zelfstandig administrateur was. De personen, waaruit de keuze van een G.G. van Ned Indië kan worden gedaan, zijn niet talrijk. Maar die een kapitaaltje willen hebben, zijn er genoeg, doch bekwame lieden, die financieel onafhankelijk zijn en toch bereid om de afmattende werkzaamheden, de zware verantwoordelijkheid, aan de betrekking verbonden, op zich te nemen en bovendien aan de aanvallen van de Ned. Ind. dagbladen bloot te staan, zijn er niet veel.

Gij schijnt U door mij gekrenkt te gevoelen. Zulks ligt verre van mij. Die krenking is zeker niet door mij bedoeld. Zult gij echter gelooven mij onrecht geopenbaard te hebben, lees dan nog eens na, wat gij omtrent mij sedert mijn optreden geschreven hebt, bij voorbeeld naar aanleiding van de Groot [illegible] Atjeh kandidaten, waarin door U een oordeel is geveld, zonder dat gij behoorlijk wist van wat ik gedaan had.

In strijd met mijne vroegere voornemen heb ik gemeend U het bovenstaande nog te moeten mededeelen, naar ik verwacht tot definitieve sluiting van onze correspondentie. Inmiddels t. t.

C. v. H

Met belangstelling zie ik het tweede deel van uwe memorie te gemoet.

REDACTIE
DE LOCOMOTIEF.

Semarang, den 26 Aug 1889

Amice!

Zoo Gij mijn laatsten brief nog eens inziet, zult Gij gelooven, dat ik U niet heb willen aanwijzen, Indië te gebruiken tot stijgbeugel om in Nederland weer het staatkundig tooneel te beklimmen. Waarom toch beschuldigingen te zoeken, waar zij niet zijn? Wijl Gij mij eenerzijds hadt verzekerd, Uwe tegenwoordige betrekking niet te hebben begeerd, en ik andererzijds meende op te merken, dat Gij niet de roeping gevoeldet om als voorstaand Indisch hervormer op te treden (waaromtrent Gij mij thans, tot mijne groote voldoening, anders inlicht) zeide ik niet te begrijpen waarom Gij dan niet liever voor de landvoogdij hadt bedankt. Daarbij dacht ik, gelijk meermalen vóór dezen, er aan, waarom Gij, met Uwen naam, Uwe

KON. INSTITUUT
VOOR TAAL-, LAND-
EN VOLKENKUNDE

Col. Brooshooft no 27
gm 31

26 aug 1889.

bekwaamheid en Uwe redenaars-
gaven, niet liever weder Minister
waart geworden, en ik voegde
er, om te constateeren dat Gij
ook naar dat doel niet eerst
naar Indië hadt behoeven te
komen, bij: „Indië behoefde U
daartoe niet de stijgbeugel te
zijn." Ik geef U mijn woord,
dat zóó mijne bedoeling is
geweest, daar ook ik overtuigd
ben dat Gij in Nederland, zoodra
partijen en omstandigheden U
daartoe vrijheid geven, weer in
een kabinet kunt treden. Had
ik de door U ondersteld ver-
klaring van Uwe komst in
Indië aannemelijk gevonden,
dan zou ik niet hebben laten
voorafgaan, die komst niet te
begrijpen.

Gij hebt mijne zinsnede
waarschijnlijk daardoor ver-
keerd opgevat, vooreerst wel Gij
in deze zaken buitengewoon gevoelig
zijt, maar ten tweede ook wellicht
doordat mijn brief in min of
meer vroolijken toon was geschreven,
merken, dat alle neiging tot zoet-
sappigheid verre van mij was, omdat
het slotwoord van Uwen vorigen
brief, dat Gij hooptet mij ook
later nog t.t. te kunnen noemen,
mij hinderde. Inderdaad heb ik
steeds een redacteur, die den
inhoud van het onder zijne
leiding staande blad misbruikt
om tegen zijne overtuiging zaken
of personen te benadeelen of
bevoordeelen, als zulk een
gemeen sujet beschouwd, dat
ik niet wel kan velen, mij, zij
het ook slechts twijfelend, als
zoo iemand te zien aangeduid.
Ik begrijp nu echter, waarom Gij
mijn loyauteit een weinig zijt
gaan betwijfelen. Ik schijn in zake
van Quist, Mai Hamidah, en andere
uitdrukkingen te hebben gebezigd,
die U griefden en onjuist voor-
kwamen.

Wat het overige betreft, dat
heb ik dan zeer zeker niet bedoeld, en
ziehier dan de proef op de som
van hetgeen ik in mijn eersten brief
opmerkte: dat wij, door het dagelijks
bespreken van personen, minder
fijngevoelig worden in de beoordeeling
van hetgeen kwetsen kan. Toen ik dit
echter openhartig bekende — ik geef
toe, met een minder smaakvol
voorbeeld — kreeg ik van U zeer den

KON. INSTITUUT
VOOR TAAL-, LAND-
EN VOLKENKUNDE
Col. Brooshooft no 27
gen 32

B 26 ang 1909

wind van voren, wel hij slechts
aan de minder gelukkige vergelij-
king bleeft hangen. Aan erken-
nen alleen had hij echter niet
veel; daarom voegde en
voeg ik erbij, dat ik wil trachten
hierin wat behoedzamer te zijn,
niet zoozeer omdat ik met U
als wel omdat ik met mijzelf
vrede wensch te hebben.

wat aangaat het onjuiste —
schoon ik geen reden heb om mijn
oordeel (in 't algemeen) in zake Dom
Grut of Mai Ramsidah voor
onjuist te houden, erken ik
gaarne, dat wij in onze oordeelvel-
lingen maar al te dikwijls dwalen
de verklaring daarvan is velerlei
geheimzinnigheid in Regeerings-
kringen(x); algeheel afwezen van
parlementair stelsel met de
daaraan verbonden openbaarma-
king van stukken, die de buiten-
wacht in staat stellen met bijna
evenveel kennis van zaken te
oordeelen als de staatslui zelve;
eischen der actualiteit (indien
een blad niet zijn oordeel een
week of langer achteraan komt, kan
het meestal wel ophouden te leven); gebrekkige

(x) Lees daaromtrent vooral de brief in de Loc. van [illegible]; bij onze Britsche buren.

KON. INSTITUUT
VOOR TAAL-, LAND-
EN VOLKENKUNDE

Col. Brooshooft no 27
[illegible] 33

REDACTIE
DE LOCOMOTIEF.

Semarang, den 188 5

samenstelling der Indische redactiën (één hoofdredacteur als omnis homo, met één duivelstoejager, in den regel te weinig ontwikkeld om hem eenig zelfstandig werk toe te vertrouwen); en eindelijk het feit dat, zoo men in personeele quaestiën wil informeeren, men in den regel moet terecht komen bij den man, die aangevallen wordt, en dus zeer zeker de zaak van zijn kant meer eenzijdig krijgt voorgesteld.

Niettegenstaande deze bezwaren verzeker ik U, dat ik er hier dagelijks brieven schrijf aan personen, vooral ambtenaren, tegen wie bij mij klachten zijn ingebracht, en naar aanleiding van hun antwoord bijna immer zulke aanvallen, wijl ik ze niet voldoende bewezen acht, in de snippermand werp. Wat al dit personen-gehaspel voor mij is, moet Gij begrijpen wanneer ik U verzeker, dat ik een instinctmatigen afkeer heb van bemoeiing met eens andermans zaken en er toch

KON. INSTITUUT
VOOR TAAL-, LAND-
EN VOLKENKUNDE

Col. Brooshooft no 27
gen 34

B 26 aug [18]89

dagelijks toe veroordeeld ben.
Zulke stukken toch tenslotte zonder
meer, ter zijde te leggen (ten minste als hun leugenachtig karakter
niet al te duidelijk blijkt) mogen
wij, mijns inziens, ook niet, want
ik acht een blad, vooral in
Indië, wel degelijk geroepen om
te wijzen op werkelijk [illegible]
verkeerdheden, vooral van ambtenaren of personen, aan wie
zekere invloed op het lot van
anderen is toevertrouwd.

Zulke informaties echter,
die bij gewone stervelingen nog van
ingezetenen komen, tot heden
althans, moeilijk worden gevraagd
aan de hooge Regeering. Omtrent
de handelingen en drijfveren
van deze is dus een redacteur
in den regel het slechtst ingelicht, en toch moet hij juist
naar uit den aard der zaak
telkens en telkens bespreken.
De hooghartige en geheimzinnige houding, die de Regeering
tot heden tegenover de pers
meende te moeten aannemen,
maakte alle toenadering, en

daarmede aanvulling dezer
leemte, onmogelijk. Ook van
ambtenaren, wie ik om inlichtingen verzocht, krijg ik meermalen
ten antwoord, dat zij meenen
niet aan mijn verzoek te
mogen voldoen.

Uwe houding tegenover
mij, en in 't algemeen Uw
eenvoudig optreden, geeft mij wel
den indruk dat onder Uw bestuur
hierin verandering kan komen.
Maar het heeft ook meer zijne
eigenaardige bezwaren. Neem ons
geval. Gij kent mij van vroeger,
en hebt door Uw schrijven getoond,
den relatie niet te willen negeeren.
Ik van mijn kant verlang niets
liever dan Uwe handelingen voortaan
juist te beoordeelen door de juiste
toedracht en motieven er van
te vernemen. De eenvoudigste, zoo
niet de eenige, weg daartoe is, dat Gij
mij van de belangrijke maatregelen
en de motieven, die er U toe
leiden, op de hoogte houdt. Maar:

1° gaat zulk eene gemeenzaamheid met een dagblad en zijn
redacteur U allicht te ver;

2°. kunt Gij, bij Uwen overstelpenden arbeid, voor zulk eene
duurzame correspondentie moeie

KON. INSTITUUT
VOOR TAAL-, LAND-
EN VOLKENKUNDE

Col Brooshooft no 27
[illegible] 38

B 26 aug 1889
8

schijnelijk geen tijd vinden.

Maar ook van mijn kant zijn de bezwaren gewichtig:

1° breng ik, daar inlichtingen van U te krijgen, mijne zelfstandigheid in gevaar. Het ligt toch in den aard der zaak iemand die ons telkens welwillend te woord staat, wat meer gelijk te geven dan hij wellicht heeft;

2° zou, bij mogelijk bekend raken van zulk eene verhouding, het Indisch publiek terstond zeggen: dat ik mij aan de Regeering heb verkocht. Gij zult, den laatsten — voor U euphemistisch genoemde[?] „het oordeel van bekrompen, kwaaddenkende lieden" — niet te vreezen. Ik wel. Als ik een adder zie liggen, dan ontwijk ik hem, en vermijd vooral hem op zijn staart te trappen. Dat is, geloof ik, verstandiger dan maar doorteloopen, denkende: „omdat gij zulk een gemeen beest bent, is het mij onverschillig wat ge mij doet." Ook zou ik de Locomotief niet aan verkeerde interpretatiën mogen blootstellen.

KON. INSTITUUT
VOOR TAAL-, LAND-
EN VOLKENKUNDE

Col. Brooshooft no 27
gen 36

B 26 aug 1889

„DE LOCOMOTIEF".

REDACTIE.

Semarang, den 188

Gij ziet dus, dat het voor eene Indische redactie niet zoo eenvoudig is, met volledige kennis van zaken te oordeelen. Op mijn beurt geloof ik dat men ons, terwijl velen ons meer ontzien dan noodig is — ook al weer een bewijs van wantrouwen, want het sluit de beleedigende onderstelling in, dat wij het iemand die ons niet te vriend houdt, wel zullen inpeperen (x) — aan de andere zijde te ongunstig beoordeelt. Men weet niet, dat velen onzer zich dagelijks arbeid en moeite getroosten, waarvan niemand in de courant iets merkt, om het gevaar te vermijden van personen, zonder dat zij het verdienen, in een slecht licht te stellen, terwijl het toch, bij de afmattende werk-

---

(x) Het is mij meermalen voorgekomen, dat een Resident, of ander ambtenaar, die mij beleefdheden had bewezen, ten [illegible] eens, later, wanneer ik hem over een openbaar belang aanviel, zeide: „Ik begrijp niet, wat gij tegen mij hebt; ik heb hem altijd zoo voorkomend mogelijk bejegend." Men kan hier maar niet aannemen, dat een redacteur tracht, zaken te bespreken zonder aanzien des persoons, en wel aan den anderen kant dan ook dat men iemand, die zich door zekere handeling gehaat heeft gemaakt, voortaan nimmer meer gelijk geve, wat hij ook doe.

KON. INSTITUUT
VOOR TAAL-, LAND-
EN VOLKENKUNDE

Col Brooshooft no 27
Gen 37

B 26 aug 1889

KON. INSTITUUT
VOOR TAAL-, LAND-
EN VOLKENKUNDE

W.L. Brooshooft
no 27
gen 38

zaamheid, die een redacteur
van een groot blad hier heeft
te verrichten, zoo verleidelijk zou
zijn, ingekomen stukken, waarvan
de inzender om de juistheid waar-
borgt, maar zonder meer te
plaatsen, of wel ze in de snipper-
mand te werpen, in welk laatste
geval men dikwijls de bewalking
of het algemeen belang zou worden
geschaad. Ik acht het dan ook
niet in den haak van Mr. N. P.
van den Berg, dat hij zoo
in vrij algemeene termen de leiders
der pers alhier bij U in minachting
trachtte te brengen. Aanleiding
daartoe is zijne eigene ondervin-
ding met Mr. Waalman, die
naar ik meer in détail door
hem onderhouden is over Waalman's
liaisons met andere dames terwijl
Mevrouw W. in Holland leeft,
en hierdoor zoo verbitterd is
geworden, dat hij sedert op
allerlei wijzen v. den Berg en zijn
blad tracht te benadeelen – dat
ook ik zulk een handeling verfoei,
kan U o.a. blijken uit mijne
Indische Kroniek van Zaterdag
j.l., waarin ik Waalman het
mes op de keel zet om ons te

ooren van v. den Berg klaren
wijn te schenken. Maar daarom
paste het Mr. v. den Berg nog
niet – zijne persoonlijke gegriefd-
heid tegenover verscheidene redac-
teurs, met zeer beleefde betuigingen
van hoogachting, is daarmede dan
ook geheel in strijd – om zich bij
U zoo minachtend uit te laten
over de pers in 't algemeen. De
kritiek is ook hier zoo gemakkelijk,
maar bij zondt eens zien hoe
spoedig Mr. v. den Berg zelf, met
zijne hartstochtelijke sym- of
antipathieën, zoo hij een blad
bestuurde, den naam zou krijgen
– waarschijnlijk ook verdienen – van een
partijdig man, die zekere personen
of zaken à tort et à travers bestreed.
Even onjuist als de handelingen
der Regeering, even onjuist worden
veelal door het publiek onze
houding en motieven beoordeeld
wijl het steeds in onzen arbeid
onedele bedoelingen wil zien. Zoo
is Mr. N. P. van den Berg zelf, die bij
U optreedt als censor over de
motieven, waarmede redacteurs
hier schrijven, en dergelijk vereert, die
zich het heftigst uitlaten over mij
[illegible]
toen ik, na vermoeiende en

B 16 aug 1889

nauwgezette studie, met innige
overtuiging en kracht van redenen
den Gouv. Gen. van Rees (wiens
regeerings-régime ik overigens
heftig bestreed) verdedigde in
zijne houding tegenover de (mij
volslagen onbekende) uitbuiters der
bevolking de Sturler en Gal, die
zich tot zeer ver strafbeloos waanden
door hunne hooge partie en invloed
te Batavia en Buitenzorg. Die
houding had voor mij <u>alles</u> tegen
zich, want ik had mij, door maar
met den grooten hoop mee te
schreeuwen, ontzachelijk veel arbeid
bespaard, en tevens wist ik, daar
mijne Tjiamas-artikelen zoowel
met het publiek als met den
eigenaar der <u>Locomotief</u>, van
Kesteren, op eens gespannen voet
te willen komen. Toch heeft van
den Berg deze volkomen zuivere
houding mijnerzijds niet weten
te waardeeren. Waarom? Omdat
hij zelf een der hartstochtelijkste de
Sturlerianen en anti-vanReesianen
was en — waarschijnlijk te goeder
trouw — zich nu maar niet
kon voorstellen dat ik met
innige overtuiging het andere
standpunt verdedigde. Ziedaar den

KON. INSTITUUT
VOOR TAAL-, LAND-
EN VOLKENKUNDE

Col. Brooshooft no 27
gen 39

B 26 aug 1884

„DE LOCOMOTIEF".
REDACTIE.

Semarang, den 188

mensch, hetzij hij heete van den
Berg of Jan Janssen. Ons allen
staat, om zuiver over onze naasten
te oordeelen, ons eigen persoontje
in den weg.

Nu men de pers, zonder
uitzonderingen te noemen, zoo bij
U heeft belasterd wil ik U bij.
ook — schoon ik niet meer met
hem in relatie sta, wijl my ook
al aan het [illegible] een geraakt-
wezen op den redacteur der Javabode
als een eerlijk man. Ik sympathiseer
zeer weinig ~~[illegible]~~ met zyne richting, maar
ken hem persoonlijk, en weet dat
hy meent wat hy schrijft, en om
geen redenen bov. eene daad van
U of wien ook zal beoordeelen
anders dan hij meent dat zij
verdient. Tentzeg is alleen wat
onverschillig of indolent, en blijft
daardoor, naar ik meen, te veel
aan den buitenkant der dingen.
Hij acht niets op dit ondermaan-
sche belangwekkend genoeg om
er zich veel moeite voor te geven,
maar zyne onpartijdigheid in
geschrifte zou ik heel wat hooger

Col. Brooshooft no 27
gen 40
KON. INSTITU[UT]
VOOR TAAL-, L[AND-]
EN VOLKENKU[NDE]

stellen dan die van Mr
N. P. van der Berg.

Deze brief is ongevoelig
eene Plauderei (hier zegt men:
een „boom") geworden. Ik wil
hem echter niet eindigen, zonder
U myne welgemeende instemming
te hebben betuigd met de
circulaire, op uw bevel door den
directeur v. Financien aan de
Residenten gezonden, om het kwaad
der geheime opiumkitten met
wortel en tak uit te roeien. Ik hoop
althans, dat ik ten deze mij eens
juist ben uitgedrukt? Zoo ja, dan
hebt Gij hiermede schoon en
mannelijk partij gekozen. Als
verboden kringen konden, zooals
ik U reeds schreef, maar matig
myne zeestdrift wekken; ik
vreesde dat my daarmede — en ik
vond het zoo weinig — zouden
worden naar huis gezonden.
Met den strijd echter tegen de
verboden kitten tast gij het
kwaad der pacht — althans
behoudens de nog betere afschaffing —
in het hart. Wel te verstaan
wanneer Gij toont, Uwe bevelen uit

te kunnen doen uitvoeren, want
dat is nog de grootste moeilijkheid.
Zoudt Gij bijv. een maand of drie
na de werking der nieuwe
pachtvoorwaarden, niet onver-
wacht in eenige desas en
hoofdplaatsen commissiën (geen
bestuursambtenaren) kunnen
zenden, om te onderzoeken of
er nog geheime opium-verkoop-
plaatsen waren, en zoo ja onverbid-
delijk desahoofden, ambtenaren van
Binn.-Bestuur, Residenten, of wie
er maar voor verantwoordelijk
maken, ontslaan? Wellicht
hebt Gij betere middelen, maar
dit verzeker ik U — en ieder die
Indië kent zal het U bevestigen —
dat zonder zeer doortastende en
duurzame maatregelen tot
contrôle of bestraffing, ook deze
circulaire niets meer zal zijn dan
de meeste harer zusteren: een
stuk papier.

En nu om te eindigen
— afgescheiden van het geen
boven is gezegd omtrent nadere
briefwisseling tusschen ons (waar-
over Gij nog eens Uwe gedachten
kunt laten gaan), zoudt Gij

KON. INSTITUUT
VOOR TAAL-, LAND-
EN VOLKENKUNDE
Col. Brooshooft no 27
gm 41

vernomen hebben, mij mededeelen
of die correspondenties
in de Soerabaia- en Celebes-Courant
en Javabode omtrent gruwelen
tegen twee weggeloopen slaven
en slavinnen op Lombok juist
zijn? Indien hier overdreven
of verzonnen is — wat ik hartelijk
hoop — dan zou het zaak zijn
de verantwoordelijke gemoederen
te calmeeren. Zoo niet, is
het dan ook niet Uw oordeel,
dat zoo iets onder ons Bestuur,
nog wel in de onmiddellijke
nabijheid van Java, niet meer
mag worden geduld? Ik heb met
opzet den lezers der Loc. medegedeeld (zie Loc. van 26 Aug) dat ik
niet verkies te oordeelen zonder
nadere informaties te hebben
genomen. Wilt Gij er toe,
mij die te verstrekken?
Zoo deze berichten juist zijn, welk
een nieuwe zorg meer voor U! Zijt verzekerd, dat ik dikwijls met deelneming
denk aan het weinig genoeglijk leven
en de zware zorgen, die Gij hebt op
U genomen, en gelooft mij gaarne
t.t. P. Brooshooft

KON. INSTITUUT
VOOR TAAL-, LAND-
EN VOLKENKUNDE

Col. Brooshooft no 27
Gem 2/2

A 1

„DE LOCOMOTIEF".

REDACTIE.

Semarang, den 8 Sept 1890

Excellentie!

Iemand, die in het bezit is van het rapport des heeren Groeneveldt omtrent diens reis naar Cochin China, wil mij daaruit voor de Locomotief eenige mededeelingen doen, onder voorwaarde dat Uwe Excellentie tot de publicatie daarvan verlof geve.

Daarom neem ik de vrijheid U eerbiedig te verzoeken, mij te willen machtigen tot het publiceeren van enkele belangrijke gedeelten uit bedoeld rapport in de Locomotief.

Met betuiging van eerbied en hoogachting heb ik de eer te zijn
Uwer Excellentie's dienaar

P. Brooshooft

KON. INSTITUUT
VOOR TAAL-, LAND-
EN VOLKENKUNDE

Col. Brooshooft 1027
gm 51

B 1

„DE LOCOMOTIEF".

REDACTIE.

Semarang, den 8 Sept 1890

Amice!

Na onze vroegere brief-wisseling zal het U wellicht verwonderen, nevensgaand officieel gesteld schrijven van mij te ontvangen.

De zaak is, dat de meer familiare ~~vorm~~, waarin wij destijds correspondeerden, ofschoon ik die waardeerde als een blijk van Uwer eenvoud en welwillendheid, mij een weinig bezwaarde, daar ik mij in verband dáármede niet geheel vrij gevoelde in het uitspreken mijner meeningen in de Loc.

Indien ik echter, waar mij dat in 't algemeen belang wenschelijk schijnt of waar Gij eenige inlichting mocht

KON. INSTITUUT
VOOR TAAL-, LAND-
EN VOLKENKUNDE

Col. Brooshooft no 27
gm 52

B 8 sept 1896
2

B 2

KON. INSTITUUT
VOOR TAAL-, LAND-
EN VOLKENKUNDE

Col. Brooshooft
no 27
gm 53

verlangen, my meen.
dan eens rechtstreeks ~~tot~~
U mag wenden in een
vorm als nevensgaande,
die meer den afstand
tusschen onze maatschappe-
lyke stellingen in het oog
houdt, dan zal my dat
zeer aangenaam zijn,
daar op die wyze toch
de ambtelyke omslag en
het tydverlies worden
vermeden, verbonden aan
den weg langs de bureaux.

Intusschen als steeds

t.t

P. Brooshooft

Broeshooft W89

KON. INSTITUUT
VOOR TAAL-, LAND-
EN VOLKENKUNDE

Coll Broeshooft no 27
gen 43

„DE LOCOMOTIEF".

REDACTIE.

Semarang, den 20 Sept 1889

Amice!

Indien het niet zeer indiscreet is, zou ik U dan heden middag een bezoek mogen brengen? Heden morgen van Batavia vertrokken en te half een hier gekomen, zou ik gaarne morgen ochtend vroeg doorgaan naar de Preanger, waar mijn tijd zeer beperkt is. Zoo Gij mij dus niet ten kwade duidt dat ik niet op de gewone wijze audientie heb aangevraagd, en een kwartiertje voor mij beschikbaar hebt, zou ik gaarne met brenger dezes vernemen, wanneer en hoe laat ik U heden kan bezoeken.

Nog een klein prozaïsch detail: Ik heb niets gekleeders bij mij dan...

20 sept 1889

KON. INSTITUUT
VOOR TAAL-, LAND-
EN VOLKENKUNDE

Col. Brooshooft no 27
gn 44

een fatsoenlijk zwart jasje.
Is er geen bezwaar tegen, dat ik daarin verschijn, en zoudt Gij dan aan wien het aangaat order willen geven, mij niet de deur te wijzen zoo ik mij daarin vertoon?

Kunt Gij mij heden niet wachten, bepaal dan s.v.p. een anderen dag en uur, dan wijzig ik daarnaar mijn reisplan.

Intusschen als steeds gaarne
t. t.

P. Brooshooft

Buitenzorg, 27 September 1889

Hij heeft zaak; doch wat de woorden betreft, geweigerd NA

Amice!

Een zekere „Justus" heeft in „de Java-Bode" van 26 Sept. jl. een opstel geschreven, dat een samenraapsel van onwaarheden bevat. Het toppunt van onbeschaamdheid wordt daarin bereikt door de mededeeling, dat de „gouverneur-generaal er rond voor uitkomt, dat hij niet de verantwoordelijkheid wenscht te dragen van ingrijpende maatregelen, waarover men hem later hard zou kunnen vallen en dat hij zich in elk geval van eenig belang wil dekken door het advies van de minister." Indien gij het wenschelijk acht, dan kunt gij verzekeren, dat de G.G. dit praatje een onbeschaamde leugen noemt.

KON. INSTITUUT
VOOR TAAL-, LAND-
EN VOLKENKUNDE

Col. Brooshooft no 24
gm 45

CPH 27 sept. 1889

zelfs, waar in het opstel op een waar feit wordt gezinspeeld, weet men het tot een onwaarheid te maken. Ik bedoel hier de bewering, dat zoowel de Raad van Indië als de minister van Koloniën in officieele stukken de inmenging der Secretarie in bestuurszaken hebben afgekeurd. Dit moet zien op eene aanmerking van den Minister over eene toevoeging van eene nota der Alg. Secretarie aan officieele bescheiden. Doch die nota was samengesteld en aan den Minister toegezonden niet op last van mij, maar van mijn ambtsvoorganger. Een dergelijk geval deed zich voor ten aanzien van den Raad van N.I.

Gij weet om welke redenen ik somtijds de beslissing des Konings moet inroepen (o.a. art. 30 R. Regl.) Tot dusverre werd ik steeds in het gelijk gesteld, doch misschien heeft dit wel aanleiding gegeven tot het thans weder opgerakelde praatje, in „de Javabode“, dat ik in alles de beslissing der Minister inroep.

Vindt gij het beter dit opstel met stilzwijgen voorbij te gaan, dan heb ik daartegen natuurlijk geen bezwaar.

Steeds gaarne

t.t.

in haast

C. Pijnacker Hordijk

KON. INSTITUUT
VOOR TAAL-, LAND-
EN VOLKENKUNDE

Col. Brosshooft no 27
gem 46

REDACTIE
DE LOCOMOTIEF.

Semarang, den 1 Oct. 1889

Amice!

Geheel deel ik Uwe meening omtrent het ongepaste en ongemotiveerde der insinuaties, vervat in het bewuste artikel der Javabode. In de Locomotief van morgen wordt het dan ook door mij weêrlegd, en aangetoond dat de bepalingen van het Reg. Reglement U maar al te dikwijls dwingen het oordeel van den Minister in te roepen.

Ik acht mij echter verplicht, zoowel tegenover mijne lezers als tegenover U, te zorgen dat deze aantooning — dat wettelijke bepalingen U dikwijls verhinderen te doen zooals Gij zoudt wenschen — niet worde opgevat als meende ik dat Gij, zonder die belemmeringen,

KON. INSTITUUT
VOOR TAAL-, LAND-
EN VOLKENKUNDE
col. Brooshooft no 27
Gen 117

B 1 okt 1889

voor Indie de hervormer noodt zyn, die ik in den tegenwoordigen stand van zaken noodig acht. Daarom heb ik dit, in een toevoegsel van het artikel, duidelijk uiteengezet. Het kan mij spijten indien Gij U daardoor gegriefd gevoeldet, maar Gij zijt, meen ik, te breed in Uwe opvattingen om het niet te billijken dat ik, welke verhouding ook tusschen ons besta, steeds in al zyne volheid het recht wil behouden tot het uitspreken myner overtuiging. En wat ik omtrent hetgeen Indie van U en den heer Keuchenius mag verwachten in bedoeld slotwoord zeg, is myne innige overtuiging, niet weggenomen door het tusschen ons in Uw kabinet gevoerde gesprek.

Vergun mij overigens, U bij deze gelegenheid mijn oprechten dank te betuigen voor de vriendelijke en welwillende wijze, waarop Gij mij ten Uwent hebt willen ontvangen, en geloof mij als steeds

t.t.

P. Brooshooft

KON. INSTITUUT
VOOR TAAL-, LAND-
EN VOLKENKUNDE

Col. Brooshooft no 2
gm 118

Buitenzorg, 24 October 1889

Zeer gewigtig

Vertrouwelijk

Amice!

Tot aanvulling van het gisteren geschrevene en om misverstand te voorkomen, schrijf ik U nog een paar woorden.

Ik beweer geenszins, dat het Staatsblad van 1889 bevat, wat voor Indië noodig is. Doch wel beweer ik, dat het ongeveer dezelfde onderwerpen regelt als geregeld werden in de Staatsbladen van vorige jaren, terwijl de hoeveelheid grooter is, zooals gemakkelijk uit eene vergelijking der Staatsbladen kan blijken. Voor alle onderwerpen van eenig belang wordt medewerking van den Raad van N. I. en voor alle gewichtige medewerking van het opperbestuur vereischt. Zie art 24 R. R., jo art. 20 en volg. Somtijds is zelfs Kon. machtiging noodig, waar buiten den Raad om kan gehandeld worden. Alleen „in dringende omstandigheden" kan zonder zoodanige goedkeuring worden gehandeld (Art 21 en 24 R. R.).

KON. INSTITUUT
VOOR TAAL-, LAND-
EN VOLKENKUNDE

Col. Brosshooft no 27
gm 49

C.P.H. 24 okt '89

Zooals ik ~~maar~~ bij eene vorige gelegenheid reeds opmerkte, onthoud ik mij van een oordeel over de denkbeelden, die de Minister hier heeft aanhangig gemaakt. Ik acht mij tot die onthouding verplicht en bij de Indische Regeerings discussie's zullen ze trouwens wel ter sprake komen. Sommige zijn reeds vroeger in het openbaar besproken en gij kunt U daarvan dus gemakkelijk op de hoogte stellen.

Evenzeer onthoud ik mij van eene opsomming der voorstellen, die derzijds gedaan zijn.

In het algemeen acht ik mij niet gerechtigd tot het doen van mededeelingen, die stof zouden kunnen geven tot oppositie tegen den Minister. In denzelfden zin schreef ik aan mijne vrienden in Nederland.

Wil men inmiddels den Minister opgeven en mij uitschelden, dan moet ik daarin berusten.

Ook over de verhouding, waarin ik tot den Raad sta, moet ik zwijgen, althans ten aanzien van de bijzonderheden. Trouwens dat college is een paar maanden geleden bijna voor de helft vernieuwd.

Nog eens herhalende, wat ik U gisteren reeds schreef, dat ik voor mij eene weerlegging van „Justus" beweringen niet verlang of wenschelijk acht, verblijf ik mij als van ouds

t.t.

C. Pijnacker Hordijk

P.S. Den 27sten dezer herdenkt de „Mensa Kloekkiana Tertia", waar gezet gij wel eens geweest zijt, haar 25 jarig bestaan. Ik wenschte wel bij het feest tegenwoordig te kunnen zijn. Van Langevelt ontving ik een brief; goede berichten over zijne gezondheid bevattend.

in haast

KON. INSTITUUT
VOOR TAAL-, LAND-
EN VOLKENKUNDE

Col. Brooshooft no 27
... 50

KON. INSTITUUT
VOOR TAAL-, LAND-
EN VOLKENKUNDE

Col. Brooshooft no 27
gen 54

REDACTIE
DE LOCOMOTIEF.

Semarang, den 14 Febr 1892

Amice!

Schoon ik, zooals Gij weet, uit wellicht overdreven vrees voor mijne vrijheid van spreken en ook om den schijn te vermijden van mij optedringen, nu lang niet heb gebruik gemaakt van de mij indertijd zoo welwillend door U geopende gelegenheid tot particuliere briefwisseling, vraag ik nu verlof mij eens particulier tot U te wenden omdat ik eene onrechtvaardigheid als het hier geldt ditmaal niet wil laten voorbijgaan, zonder bij Uwe mij bekende eerlijkheid eene poging te wagen om het te voorkomen.

Vooraf zij gezegd dat ik den overste Wagener wien het geldt als particulier slechts zeer oppervlakkig ken, hem misschien driemaal en zijne

B, 4 febr 1892

KON. INSTITUUT
VOOR TAAL-, LAND-
EN VOLKENKUNDE

Col. Brouwshooft no 24
p. 55

vrouw slechts eens heb ontmoet, maar toevallig in de gelegenheid was om, behalve van hem zelve, ook van andere zeer vertrouwde zijde de volgende bijzonderheden te vernemen, voor de juistheid waarvan ik meen te mogen instaan,

Overste Wagener is iemand, die, naar ik meen, een dertigtal jaren eervol dient bij de artillerie. Hij is een man met goed kalm verstand, ijverig, onkreukbaar eerlijk (bijv. ondervonden als directeur van den constructie winkel te Soerabaia gebleken) van uitstekende moraliteit, hartelijk en zorgvol man en vader, uitstekend zoon die jarenlang (behalve zijn gezin) zijne oude moeder en eene zuster onderhield kortom én als mensch én als ambtenaar in alle opzichten achtenswaardig. Als men hem iets gebrek in den dienst wilde verwijten, zou het, naar ik van bevoegde officieren vernam, zijn dat hij wat veel van schrijven, van "stukken", houdt — maar Gij weet hoe algemeen dit in den Indischen dienst is, en dus waarlijk geen reden om iemand's carrière te breken. Zijne conduitelijsten waren dan ook altijd uitstekend, tot hij nu ongeveer een jaar geleden plotseling niet geschikt werd verklaard voor bevordering.

Hoe kwam dat zoo opeens? Eenvoudig omdat hij in het paviljoen zijner gouvernementswoning eene onderwijzeres huisvestte die hij natuurlijk eene bijdrage liet betalen in de huishouding. Door een couranten-bericht — God weet van welke zijde geïnspireerd — werd hierop de aandacht gevestigd, en de legercommandant heeft toen aan den chef van het wapen, wijlen Gen. Weitzel, hierover

B 14 febr. 1892

KON. INSTITUUT
VOOR TAAL-, LAND-
EN VOLKENKUNDE

Col. Brooshooft no 27
gen 56

zoodanig zijn ongenoegen laten betuigen, dat Gij wellicht gemeend hebt niet anders te kunnen doen dan op een speciale conduitelijst Wagener ongeschikt te verklaren voor bevordering. Wanneer Gij nu echter weet dat vele hoofd-officieren, zoowel te Batavia als Semarang en Soerabaia, geheel ongemoeid iemand tegen vergoeding bij zich doen inwonen; dat het in vrouwen van hoofdofficieren nimmer door hun chefs werd afgekeurd indien zij (door bijv. te vertalen) in de dikwerf zware lasten waarop zij met hun gezin zitten iets trachten bij te dragen (ook de brave moeder Wagener heeft indertijd om der wille harer kinderen met kennis en goedkeuring van chefs, een deel harer nachten besteed aan het vertalen van feuilletons) — dan zult Gij zelf erkennen, dat zulk een reden om een hoogst oppassend officier met vrouw en kinderen

B 14. febr. 1892

KON. INSTITUUT
VOOR TAAL-, LAND-
EN VOLKENKUNDE
Col. Broeshooft no 27
gn 57

REDACTIE
DE LOCOMOTIEF. Semarang, den 188

5

te ruïneeren, slechts eene
gerochte van Zijn gemeent.
Welke was dan de echte?
Generaal van Zijll de Jong
heeft wijlen zijne vrouw, eene
freule v. Schmidt auf Alten-
stadt, ongelukkig gemaakt
en tot slecht levensgedrag doen
vervallen door met andere
vrouwen zich af te geven en haar
aldus eerst tot woedende
jalouzie, later tot wanhoop en
liederlijkheid te brengen. Zij
zijn ten slotte gescheiden, en
zij is als een gemeene vrouw
in een steegje te Amsterdam
stervende gevonden, maar
niet zij was de eenige en zelfs
niet de hoofdschuldige. Dit
om U te doen zien — hetgeen
U trouwens wel bekend
zal zijn — welke soort van
man de legercommandant
op dit punt is. Hij is wat men
noemt een lady-killer, ijdel

B 11 febr. '93

KON. INSTITUUT
VOOR TAAL-, LAND-
EN VOLKENKUNDE

Col B. ws hoofd no 27
Gr 5 8

met gewone bekwaamheden,
maar overigens inderdaad
een flink officier, die met
eere zijne Willemsorde ver-
diende.
Waarom werd hij nu
zoo gebeten op overste Wagener?
Indertijd was op het bureau
der artillerie ~~onder~~ overste
Wagener werkzaam de majoor-
kwartiermeester Mathysen.
diens vrouw was van zeer
los levensgedrag en had, schoon
reeds niet jong meer maar
nog zeer schoon, o.a. generaal
v. Zijll de Jong tot amant. Ma-
thysen had iets aan 't ruggemerg,
werd suf, en zoo goed als on-
geschikt voor den dienst.
Gen. Deibel wilde hem dus
eruit hebben, maar zag tegen
de zaak op omdat hij de
verhouding tusschen mevrouw
M. en den legercommandant
kende (dit zijn geen praatjes
maar feiten, die ieder
nog geplaatst ambtenaar
wien gij de waarheid afvordert
u zal bevestigen). Gen. Deibel

droeg daarom overste Wagener
op, ~~[illegible]~~ speciale conduitelijst
van majoor M. in te dienen en
deze kon wel niet anders dan
Mathysen's ongeschiktheid
signaleeren. Met die conduite-
lijst, van de hand van overste
Wagener, is Gen. Deibel naar
den legercommandant gegaan
zeggende: ziehier hoe de on-
middelijke chef van majoor
M. over hem rapporteert. Ik
moet hem dus wel voordragen
voor eervol ontslag. En
Mathysen is ontslagen en
met zijne vrouw naar Holland
vertrokken. Weinige dagen daar-
na kwam bovenbedoeld com-
mandantenbericht en de legercom-
mandant zelf zond den afdee-
lings-commandant kolonel
Vetter naar Gen. Deibel om deze
daarop attent te maken. Schoon
Deibel toen eerst nog moet
hebben getracht de zaak van
het paviljoen als geheel ander
dienende te doen beschouwen,
heeft de legercommandant hem
zoo bepaald zijn ongenoegen er
over te kennen gegeven, dat Deibel,

B 14 febr. 1893

KON. INSTITUUT
VOOR TAAL-, LAND-
EN VOLKENKUNDE

col. B Broeshooft no 27
gem 59

die vroeger altijd de beste ~~[illegible]~~
conduitestaten van [illegible] had gegeven, hem plotseling
ongeschikt verklaarde voor
bevordering, wat voor de
leur toen tevens nog gemobi-
seerd scheen daar. Onafhankelijk-
heid of iets dergelijks.

Deibel werd als chef van
het wapen opgevolgd door
kolonel Billardt die, maar sommigen beweren maar door anderen wordt tegengesproken, als directeur van den
~~[illegible]~~ constructiewinkel met zijn
toenmaligen onderdirecteur
Wagener wel eens onaangenaam-
heden had, en iemand
later hoorde dat een zoon
van Wagener, student te
Leiden, zou hebben gezegd: ik
hoop dat onverste Billardt
maar den dienst uitgaat,
dan staat pa alweer zooveel
hooger. Ook deze kinder-
achtigheid en Billardt's onge-
noegen er over zijn mij met
zekerheid bekend. Ik laat aan
uw eigen oordeel over, in
hoeverre, bij de bekende kleingees-
tigheid in "het militaire", deze
omstandigheden van invloed

B 14 febr. 1892

KON. INSTITUUT
VOOR TAAL-, LAND-
EN VOLKENKUNDE
Col. Bosshoof no 27
gr 60

REDACTIE
DE LOCOMOTIEF.
Semarang, den 188

kunnen zijn gemeent op het
feit dat Kolonel Bilgardt,
als chef van het wapen, Wage-
ner's ongunstige conduite-
beoordeeling door dezelfde geheel
heeft bevestigd.

Ik zeide boven, dat
eene pensioneering overste
Wagener en zijn gezin zou
ruineeren. Tot toelichting hier-
van nog het volgende. Hij is
in zijn loopbaan 19 maal
overgeplaatst, waarom de
menschen altijd onberispelijk
eenvoudig leefden en mevrouw
zooals boven bleek ~~eene~~
ter behoeve harer kinderen
en van Wagener's behoeftige
moeder eene zeer zuinige
huisvrouw was, zijn zij door
die overplaatsingen, vooral
de laatste van Soerabaia
naar Batavia en (wegens
de paviljoengevangenis) zeer
spoedig weer naar Semarang,
niet slechts achteruit maar

B 14 febr 1892

Col. Brooshooft no 27
gm 61

KON. INSTITUUT
VOOR TAAL-, LAND-
EN VOLKENKUNDE

diep in schulden geraakt, zoodat de renten die zij daarvan moeten betalen reeds het grootste deel van Wagener('s) pensioen zouden verslinden. Gij begrijpt wat dit voor menschen, die zóó hun plicht als ouders opnemen, moet zijn; de toekomst [behalve drie studeerende zoons in Holland] hunner zoons (er is hier nog een vierde op de burgerschool en alle zijn hoogst oppassende veelbelovende jongens) vernietigd, en zij zelve met die kinderen zoo goed als aan armoede prijs gegeven (eene dochter gaat dezer dagen gelukkig trouwen en zal dus geborgen zijn).

Ziedaar de ware uiteenzetting dezer zaak. Mag ik nu voor een enkelen keer eens bij U aankomen met een verzoek (ik herhaal: uitsluitend wegens innige ergernis over deze onrechtvaardigheid)? Wat zou dan zijn om, indien het Uws inziens niet mogelijk of wenschelijk is, de voordracht van den legercommandant tot Wagener's eervol ontslag te herzien, dit ontslag dan toch in géén geval te verleenen zonder tegelijkertijd den overste door eene aan zijne positie passende burgerlijke betrekking in staat te stellen tot voleindiging der opvoeding zijner kinderen en om zelf met zijn gezin eenvoudig doch onbekommerd verder te kunnen leven.

Ik behoef U niet te zeggen dat ik U dit alles in het strikste vertrouwen mededeel en ikzelf omtrent mijn schrijven strikt het geheim bewaar. Aan Uw hart en verstand laat ik met gerustheid over van mijne mededeelingen het gebruik te maken dat Gij wenschelijk acht.

Geloof mij als steeds hoogachtend en vriendschappelijk

t.à.v. P. Brooshooft

Zoz

B. 14 febr. 1892

KON. INSTITUUT
VOOR TAAL-, LAND-
EN VOLKENKUNDE

Col. Brooshooft no. 27
Gem 62

Mag ik myne excuses maken, dat myn brief wat slordig is geworden, en dit velletje wat gevlekt, en ze U toch maar zoo zenden, daar ik geen tijd kan vinden om ze overteschrijven?

B.

KON. INSTITUUT
VOOR TAAL-, LAND-
EN VOLKENKUNDE

Col. Brooshooft no. 27
no 63

Buitenzorg, 24 Maart 1892

Vertrouwelijk

Amice!

Bijna gelijktijdig met uw brief van 14 Febr. ontving ik een
bezoek van den overste Wagner. Ik heb hem
duidelijk gemaakt, waarom ik in dit geval ver-
meende niet van het advies van den legercom-
mandant te mogen afwijken en ik geloof, dat
hij mij begrepen heeft. Trouwens reeds vroeger,
voordat hij naar Semarang vertrok, had ik in
dien geest met hem gesproken. Waarschijnlijk
zal hij U wel op de hoogte hebben gebracht
van ons onderhoud.
Toch wilde ik U niet [illegible] ant-
woorden op uw schrijven en nu ik dit doe,
maak ik van de gelegenheid gebruik om U
naar aanleiding van uw Z.L. Kroniek van
Zaterdag 19 Maart mede te deelen, dat

CPH 24 maart 1892

KON. INSTITUUT
VOOR TAAL-, LAND-
EN VOLKENKUNDE

Col. B voor hoofd no 27
gen 64

het praatje van de Javabode, volgens hetwelk ik in zake Lombok de beslissing des Ministers zoude hebben ingeroepen, geheel verzonnen is. Natuurlijk wordt de Minister op de hoogte gehouden; doch ik heb er niet aan gedacht zijne beslissing of zelfs zijn advies ~~in te winnen~~ te vragen. Voor ik begon een Lombok uit te handelen moest ik zelf eens goed, en ik zal mij ook niet door lange achterge praatjes laten dwingen tot het volgen eener politiek, die ik verkeerd acht.

Ondertusschen verbaast de heer Versteeg handelt, als hij zulke praatjes verspreidt, kan ik wel nagaan en dat in hen is het land van den laster, waar de zaad van Basilio met zooveel succes wordt ~~uitgestrooid~~ uitgezaaid, geloof ik dat verwondert mij niet. Wel bevreemdt het mij, dat gij er eenige waarde aan hecht? Ik zoude

wel eens willen weten, waarom ik voor handelingen ook zonder consent op eigen verantwoordelijkheid in zou willen, waarin ik daartoe bevoegd ben? Toch niet uit angstvalligheid? Ik ben mij niet bewust die eigenschap te bezitten. Dan wel licht, omdat ik vrees mijne betrekking te verliezen? Ik heb die betrekking nooit begeerd en haar slechts aanvaard op aandrang van anderen. Tweemaal heb ik ook moeite gedaan / om haar te behouden. Ik was nog geen jaar in functie toen ik mij verplicht zag aan Nederland officieel eenige scherpe brieven te schrijven, die wonderlijk tot een conflict en tot mijn aftreden zouden hebben geleid, indien hij zelf niet ware heengegaan. Een jaar later heb ik zeer tegen den wil van Mackay een ontbinding van het Ver-Kabinet mijn ontslag gevraagd, dat mij evenwel door de Koningin-regentes geweigerd is op eene wijze, die in den aandrang

CPH 24 maart 1892

ingezegd niet toelaat. En ook sedert dien tijd, zelfs [illegible] heb ik meermalen getoond, dat ik een conflict niet vrees. Wel is mij ook niet duidelijk waarom ik thans op het behouden van mijne betrekking zoozeer gesteld zijn en in Nederland in politieke kringen meest van eenig gewicht, dat ik altijd bereid ben/was heen te gaan.

Ook ten aanzien van dezer [illegible] Pompe zijt gij onvoldoende ingelicht. Hier ligt echter de schuld grootendeels bij den Minister, wiens mededeelingen in de Eerste Kamer onvolledig waren. Mij zou die openbaarmaking van de vermaarde stukken over de benoeming, het bestuur en het ontslag van den heer Pompe zeer aangenaam zijn. Dan zoude het raadsel waarom hij benoemd is, ook terstond opgelost. Stelt gij prijs op het kennen dier oplossing, dan wil ik U die wel

KON. INSTITUUT
VOOR TAAL-, LAND-
EN VOLKENKUNDE

Col. Brooshooft no 27
gen 65

CPH 24 maart 1892

Van ontzenuwende(?) mededeelingen, mits gij er geen
gebruik van maakt voor een dagblad. Later
zal de zaak toch wel publiek worden.
Trouwens al het [illegible] is niets
voor publiciteit [niet] bestemd. Ik schrijf het
aan U, omdat ik aan uwe goede trouw niet
twijfel en op wiens oordeel ik prijs stel.
Wat gij Mij [illegible] in een dagblad tegen, ongegronde
aanvallen te verdedigen, of [illegible] zoodanige
noch noodig? Niet zoodanig, omdat meer
dan meer waar bewezen [illegible], dat de loco-
[illegible] en officieren regeeringsorgaan is.
Niet noodig, omdat ik, zoodra ik
afgetreden en weder vrij man ben, mij zelven
wel verdedigen zal. Het is toch geen, zoo
mijn meening en na mijn aftreden, tot
ongeveer de Groot en Lavigne terug te
keeren, maar integendeel om met woord en
pen voor de belangen van Indië te ijveren.
Dan zal het [illegible] wel blijken, of gij
Landvoogd zal [illegible] wel gelegenheid vinden het een en
ander van den tijd van mijn bestuur mede te deelen

KON. INSTITUUT
VOOR TAAL-, LAND-
EN VOLKENKUNDE

Col. Brooshooft no 2 7
gen 66

PB CPH 24 maart 1892

67

verachtte de spreuk „pour savoir quelque
chose être . op mij toegepast.
Inmiddels steeds gaarne

t. t.

C. S. H.

KON. INSTITUUT
VOOR TAAL-, LAND-
EN VOLKENKUNDE

Cl. Brooshooft no 7
Gen 67

„DE LOCOMOTIEF".

REDACTIE.

Semarang, den 2 April 1892

Amice!

Met Terteeg heb ik te Soerabaia
een tijd lang zamen gewoond en ik weet
zeker dat hij èn als mensch èn als redacteur
strikt eerlijk is. Daarom meende ik
er vast op te kunnen rekenen dat een nogal
positief bericht over Uw raadplegen van
den minister juist was en heb er in dat
vertrouwen mijne redeneering op gegrond.
Nu ik uit Uwen brief zie, dat het niet juist
was, ben ik overtuigd dat Terteeg te goeder
trouw maar gebrekkig ingelicht. Met
spijt mij natuurlijk, te hebben bijgedragen
om in deze zaak voor Uwe politiek een
onverdiend ongunstig oordeel te doen vellen
en betreur het weer eens te meer dat
wij hier in Indië zoo totaal ~~[illegible]~~ open-
baarheid in de behandeling van zaken missen,
waardoor ons, dagbladschrijvers, schier
alle zuivere bronnen voor onze besprekingen
worden onthouden. Wat Ge me onder-
tijd welwillend hebt toegestaan, om n.l.
bij directeuren of ook bij U zelf of daar
inlichting in te winnen, kan, naar de ondervinding
[illegible], die leemte niet aanvullen, want
1° verliezen wij, voor onze actualiteit veel
[illegible] alles is, er te veel tijd mede; 2° zijn niet
alle hooge ambtenaren genegen op in te gelegen-
heid [illegible] antwoord te geven; 3° [illegible]
mij de zaken dan noodwendig ook maar van

KON. INSTITUUT
VOOR TAAL-, LAND-
EN VOLKENKUNDE

Col. Brooshooft no 27
gen 68

B 2 april 1892

Col. Brouwshooft no 27
gen 69

KON. INSTITUUT
VOOR TAAL-, LAND-
EN VOLKENKUNDE

ééne zijde voorgesteld; 4° brengt
— zooals directeur Bruyn mij ~~[illegible]~~
terecht opmerkte — zulk gestadig infor:
meeren de vrijheid van spreken van
een blad te veel in gevaar. Bedoelen
waarom ik in lang niet, en ~~[illegible]~~ ook
meer niet in deze zaak, van de gelegen-
heid om eens te Batavia of bij U
te informeeren gebruik maakte.

Intusschen, waarom zou ik de
onjuistheid niet herstellen? Ik zal
dan door het Asmodée-element in de
Indische pers (Java-Courant) wel meer
worden uitgescholden voor windvaan,
karakterloos wezen of zoo iets (Gij kent
Eatanswill uit Pickwick!), maar dat
trek ik mij minder aan dan dat ik op
een, mijns inziens nogal gewichtig punt,
de ~~[illegible]~~ opinie mijner lezers ten on-
rechte tegen U heb ingenomen. Kunt
Gij mij niet het een of ander over
Lombok meedeelen, dat ik ook van anderen
te Batavia zou kunnen hebben, waarin
ik dan aanleiding kan vinden
om ~~[illegible]~~, uit dezelfde bron, de
lezing, dat Gij over de quaestie van
~~[illegible]~~ op Lombok de beslissing des
ministers zoudt hebben gevraagd, als
onjuist bekend te stellen? Hoe is het
~~[illegible]~~ met den Raad v. Indië? Is het
ook onjuist dat deze raad's inmenging
op Lombok was? De bij art. 29 Reg. Regl.
bedoelde „overeenstemming" is echter
zeker hierbij niet noodig, want anders zoudt
Gij in dat geval van zelf de beslissing des

Kronings hebben moeten inroepen. Hoe
het zij, indien Gij mij op de boven bedoelde
wijze alsnog in de gelegenheid wilt
stellen, de ware toedracht te vermelden,
zal het mij aangenaam zijn.

Uwe redeneering, dat alleen te sterk
hechten aan Uw ambt of angstvallig:
heid zou kunnen leiden tot overdreven
advies vragen aan den minister, houdt,
meen ik, geen steek. Zonder juist angstval:
lig te zijn, kunt Gij het billijk en met
het systeem van ons reg. reglement in
overeenstemming achten, dat in ernstige
beslissingen, die tot nadeel van land en
volk kunnen leiden, in de eerste plaats
de minister mede de verantwoordelijk:
heid ~~[illegible]~~ drage. Bovendien
echter kunt Gij ook wel angstvallig zijn,
Gij zijt U daarvan niet bewust, maar
hoe kan de buitenwereld, zelfs ik die U
langer dan als student kende, hiervan iets
weten? Wij moeten ~~die~~ de al- of niet
aanwezigheid dier eigenschap (velen
zullen ze niet eens een gebrek noemen)
juist beoordeelen naar Uwe daden,
en wanneer wij ~~[illegible]~~ nu (Gij zij dan terecht
of ten onrechte) meenen te zien dat
Gij veel aan den minister onderwerpt,
dan maken wij hieruit, niet uit ééne
ons a priori ~~[illegible]~~ bekende karaktertrek,
onze gevolgtrekkingen.

Toch bij echter ook zij, ik kom
meer en meer tot de overtuiging dat
een jour. generaal, waar het hervor:
mingen voor Indië geldt, weinig of niets
kan doen. In den Haag ~~tot de~~ ligt het zwaarte

B 2 april 1892

punt. Slechts een geniaal minister,
met een wel in elkaar sluitend
plan van hervorming ~~voor~~ het geheele
koloniale stelsel, verlicht genoeg om
stokpaardjes ook van de liberale party
uit den weg te schoppen, en tevens met de
energie van een Bismarck in 1860-66 om
het parlement in zyne richting te dwingen,
slechts zulk een man kan, naar myne
vaste overtuiging Indië nog terecht bren-
gen. Maar waar vindt men dien? Met
instemming las ik Uw voornemen om ~~[illegible]~~
na Uwe landvoogdij voor Indië's belangen
te blijven strijden. Ik zou, of ik moet mij
geheel bedriegen, van U als minister van
koloniën (en dat kunt Gij zeker worden
als Gij wilt) wel verwachting hebben. Gij hebt
nu als Gouv.-Generaal kennis van de koloniale
vraagstukken opgedaan; Uw vroeger minis-
terschap moet U hebben geleerd, de bekrom-
penen in de ~~kunde~~ (parlement) wat zacht bij den
neus te leiden, terwijl de verlichten U van-
zelf volgen als Uwe plannen goed zijn; Uwe
houding in den schoolstrijd heeft ~~[illegible]~~
getoond dat Gij met liberale [illegible]
niet door dik en dun gaat; als redenaar
munt Gij uit. Uwe hersenen zyn voor-
treffelijk, ook Uwe energie is, naar ik meen,
niet alledaagsch. Het zou er dus, wat
myne waardeering betreft, slechts op
aankomen, ~~hoe~~ nu allengs Uw inzicht
in de koloniale quaestie is geworden,
en wanneer ik dan Uwe koffie[illegible],
Uwe verlaagde landrente, Uw rechtvaardig-
heidsstelsel tegenover den inlander zonder [illegible]
vrees om hen voor geld te laten werken naga,

KON. INSTITUUT
VOOR TAAL-, LAND-
EN VOLKENKUNDE

Col. Broeshooft no 24
gr 70

5

„DE LOCOMOTIEF".

REDACTIE.

Semarang, den 188

dan geloof ik wel dat ik in
U, als min. v. kolonieën, nog eens
zou kunnen begroeten den man
die Indië terecht bracht op de vol-
gende grondslagen:

herstel der financiën, o.a.
door billijk geregelde gouv. koffie-
cultuur en door de ongelooflijk
onbillijke en onlogische ~~leening~~
van 1883 te herscheppen in eene
schenking, een bespringen zooals
vóór dien de Indische kas dat deed
aan het moederland; wellicht ook
door ~~een~~ klein deel der kosten van den
Atjeh-oorlog voor rekening van het
moederland te nemen, zooals Frankrijk
dat ~~nu~~ weer/ heeft gedaan voor den
Tongking-oorlog en Britsch-Indië eindslang voor den Afghanistan;

wettelijke scheiding daarna
van de Indische en Ned. financiën,
met een matige vergoeding (hoogstens
3 à 4 millioen) van de door Nederland
voor Indië te doene uitgaven; [illegible], voor
Indië meer zelfstandige bestuursinrichting; daarop
zeer krachtige doortrekking
van productieve werken in Indië, ook
door leening, waarvan rente en aflossing

KON. INSTITUUT
VOOR TAAL-, LAND-
EN VOLKENKUNDE

Col. Brooshooft no 27
gen 71

B 28 april 1892

Col Brooshooft no 27
gen 72

KON. INSTITUUT
VOOR TAAL-, LAND-
EN VOLKENKUNDE

dan gemakkelijk kunnen
worden behaald.

Naar mate der ~~toenemende~~
toenemende welvaart en
inkomsten verschaffing van
tal van dingen waaraan Indië
zoo dringend behoefte heeft,
politie, betere rechtsbedeeling, betere
bestrijding v. pauperisme ~~armenverzorging~~, landloopers-kolonie,
verbeterhuizen, tegengaan van
opium-schuiverij, betere desa-besturen,
krachtiger marine en landmacht,
ontwikkeling der buitenbezittingen
(communicatie-middelen, spoorwegen
enz) - - - te veel om optenoemen,
hetgeen ik [illegible] patria in een
tijdschrift nog wel eens uitvoerig
kenbaar te doen.

Dit is, naar mijne
overtuiging, de weg, niet het
onbeholpen haspelen van een
minister van Dedem met [illegible]
(druppels water in de
zee) ~~of~~ kleine en kwaad bloed
zettende ([illegible] tegenover [illegible]
aanmerkelijke) nieuwe belastingen;
evenmin natuurlijk het
tacteloos, ~~[illegible]~~hoofdig overhoop
halen van allerlei inrichtingen als van
een Keuchenius.

Maar waar dwaal ik heen?
Ik verzeil mij misschien totaal
in mijne bedoelingen, en boven-
dien het wordt nog lang voor
't zoover is. Voor 't oogenblik
zie ik de zaken voor Indië donker
in; van v. Dedem verwacht ik
niets afdoends; wat mijne landing
bij betreft, Gij weet dat ik de
resultaten daarvan niet groot
acht, gedeeltelijk omdat Gij een
vreemdeling waart in [illegible],
~~maar~~ toch/grootendeels wellicht omdat
een Gouv. generaal zonder
energieken en geheel met hem
eensdenkenden minister ~~eigenlijk~~
niets van belang kan doen.

Ik voor mij, die toch nooit
groot gewicht zal kunnen in de
schaal leggen, althans niet ~~niet~~
beslissende ~~betrekkingen~~ macht optreden, ik
heb andere plannen dan Gij. Door
prozaïsch hoop ik over een jaar of
drie met een klein vaderlijk[illegible]
inkomentje te hebben verworven, en
dan mij uitsluitend te wijden aan
't geen waartoe ik sinds lang de meeste

nerging gewoel: het schrijven
van tooneelstukken, liefst blijspelen.
Ik ben beu van de journalistiek,
beu van het gewus der menschen,
beu van het bedelen en hameren
op 't zelfde aambeeld zonder dat
ooit een goed deugdelijk stuk ijzer
naar den dag komt. Ik zou nog
jaren lang over Indie kunnen
schetteren, maar nooit iets afdoends
en naar hunnen ~~[illegible]~~ tot stand brengen. En de
kamer zou ik niet willen komen,
want ik zou te moedeloos en
te geërgerd worden, wijl ik met
mijne zienswijze veelal alleen zou
staan, en ~~de~~ de voorrechten mis
(~~macht~~ welsprekendheid, geduld,
diplomatie en energie) om de mijne
aan anderen op te dringen. Behalve
mijne vrouw en kinderen heb ik echter
nog één ding in de wereld, waarop ik
dol ben*: humor. Wat gaat er weg,
bij die slechts met zichzelf vervulde
nieuwe letterkundige school! Indien het
mij dus mag gelukken, door humor op
de planken of in geschriften mijne landgenoo-
ten, bij al het jammerlijke in de wereld, dikwijls
eens hartelijk te doen lachen, dan zal ik tevreden
zijn. Maar helaas, dikwijls vrees ik ~~[illegible]~~ al meer: ik
heb desechter humor niet. Voor 't oogenblik mis ik
in ieder geval den tijd om hem aan te kweeken. Met hoogachting
en vriendschap steeds t.t. P. Brooshooft.

KON. INSTITUUT
VOOR TAAL-, LAND-
EN VOLKENKUNDE

Col. Brooshooft no 2 7
gen 7 3

PH 11 april 1892

KON. INSTITUUT
VOOR TAAL-, LAND-
EN VOLKENKUNDE

Col. Brooshooft no 27

Gr 74

1

Buitenzorg, 11 April 1892

Vertrouwelijk

Amice!

Aan Brooshooft

Op dit oogenblik kan ik U bezwaarlijk over Lombok iets mededeeling doen, dat geschikt is voor publiciteit. Deze zou er toch slechts toe leiden, dat de vorst [die Europeesch onderlegd heeft?] bekend werd met mijne voornemens, wat ik thans minder wenschelijk moet achten. Het is daar, als niet in mijn, maar in 's lands belang, beter, dat over Lomboksche zaken thans niet veel geschreven wordt.

Ik geloof, dat er onder mijn bestuur niet minder, maar veeleer meer voor Indië gedaan is dan onder dat [vrij de meeste] mijner ambtsvoorgangers. Doch ik vraag er bij: veel minder dan ik wenschte. Ook hier geldt evenwel: ce qu'on voit et ce qu'on

[illegible]

C.P.H. 11 april 1892 — Col. Brooshooft no 27 — Gr 75 — 75

KON. INSTITUUT
VOOR TAAL-, LAND-
EN VOLKENKUNDE

[illegible] uit pas". Aan ontelbaren [doorgaand] ~~heeft~~ het Hof
niet ontbroken; maar te hebben in Nederland
nog niet tot eenig resultaat geleid.
Ik zal U ~~[illegible]~~ niet met een lange opsomming [dier ontelbare U[illegible]] lastig
vallen; doch slechts één er van vermelden.
Onder ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ [groot] [illegible] van den Raad
van N.I. heb ik reeds tweemalen voorge-
steld dit college op te heffen en te
vervangen door een in het openbaar verga-
derenden Koloniale raad, waarin ongeveer
voor de helft particulieren zouden ~~moeten~~
zitting nemen [en die door den G.G. ook werden geraadpleegd] ~~Ik deel U dit in vertrou-~~
~~wen mede, [illegible] die mededeeling is niet voor~~
~~openbaarmaking bestemd.~~ Doch Gij zult
U zelf wel begrijpen, hoe de geruchten
over de voortreffelijkheid van den Raad
en de [illegible] van den G.G., over des
eersten kennis van Indische toestanden en
des laatsten [illegible] daarmede, enz.
in de wereld komen. Bovendien begrijpt
Gij wel zeer uitnemend, die mededeeling is niet
voor openbaarmaking bestemd.

[bestuur] mijn ~~[illegible]~~ (vrij spoedig) ten einde en de ~~[illegible]~~ [pogingen]
van hen, die mijn opvolger willen worden,
zijn reeds ~~in vollen gang~~ [hier in Nederland [illegible]], en gij zult dus
~~wel inzien, waarom de kandidaten uit de~~
~~Indische [illegible]~~ [Natuurlijk [illegible] de Indische [illegible]] [illegible] den [illegible]
~~[illegible]~~ [illegible], dat de nieuwe G.G. een
man uit Indië moet zijn. Wie [illegible] kan ik
~~[illegible]~~ in geen geval aanbevelen; daarom heb
ik te veel van Indische toestanden gezien en
te goed waargenomen, hoe het hier ~~[illegible]~~ [illegible] is
~~toe~~gegaan. Wordt Cremer, Karel van der
Wijck of ~~[illegible]~~ [illegible] Gouverneur-Generaal
~~[illegible], dat alle [illegible] de be-~~
~~trekking begeeren~~ — dan zullen de klachten
reeds spoedig na [illegible] optreden legio zijn.
~~Mij [illegible] de G.G. aan de volgende~~
~~vereischten beantwoorden. Hij moet zijn:~~
~~eerlijk, bekwaam, tactvol, financiëel~~
~~onafhankelijk en een Nederlandsch Staats-~~

of bewonderen.
Doch ik weet, dat ge ~~over dat~~ [deswege] ~~Abdullah~~
~~punt~~ anders denkt, en partijdig uw oordeel
In Nederland teruggekeerd, moge ik U nog
eens met 't te ontmoeten om U [dan] ~~over~~ te hebben om
uwe talenten ook [ten behoeve van] ~~voor~~ Indië te blijven ge-
bruiken. Gaarne zal ik U echter ook het
andere terrein weder zien betreden, waarop
~~steeds~~ [gezegde] ge reeds lauweren hebt geplukt. Uwe
Indische herinneringen zullen U dan zeker
veel stof verschaffen en ik vermoed, dat
~~sommige~~ de Ned. Indische collega's van Pott
[en paar] en Kruft ~~uit het leven der Extra-ordinair~~
~~[illegible]~~
Uda ook wel eens gelegenheid tot humor
en satyre zullen geven. [dagbladschrijvers]
Vergeet dan [evenzeer] ~~echter~~ ook de Nederlandsche
niet, bijv. den [spreuk] ~~Indischen~~ correspondent van
het Amsterdamsch Handelsblad, die
in den Haag woont, en ~~dezelfde brieven~~
~~bedragen~~. door brieven uit Batavia schrijft.
Welke bewerking zal ~~met~~ [dat weer minst middelbr...]
~~de~~ moet, althans bijzaak en geeft het dagblad niet
[illegible] Doch ik vermoed [illegible]

Uw C. M.
z. t. [illegible] Gelieft [illegible]

KON. INSTITUUT
VOOR TAAL-, LAND-
EN VOLKENKUNDE

KON. INSTITUUT
VOOR TAAL-, LAND-
EN VOLKENKUNDE

Col. Brieven hoofd no 27
Nr 77

„DE LOCOMOTIEF".

REDACTIE.

Semarang, den 1 Mei 1892

Amice!

Gij zult wel reeds hebben begrepen dat, toen ik Uw vorigen brief ontving, de Indische Kroniek waarin iets over Uwe houding tegenover Lombok werd gezegd in de vroegere onjuiste lezing hersteld juist was geschreven. Ik had de proeven vóór mij liggen, en daar mijne weinig beteekenende opmerkingen niet wel staatsgevaarlijk konden zijn, liet ik het, niettegenstaande Uw verzoek om thans niet over Lombok te schrijven, staan.

In een vorigen brief hebt Gij u bereid verklaard, mij, zoo ik daarin belang stelde, eens mede te deelen hoe de quaestie Pompe eigenlijk in elkaar zat. Ik verzuimde daarop in te gaan, maar zou de verklaring zeer gaarne hebben, daar het mij nog altijd onbegrijpelijk is hoe Gij, op voordracht van den legercommandant en na eene eenvoudige mondelinge conferentie den man tot gouverneur v. Atjeh hebt kunnen benoemen die lijnrecht stond tegenover de toenmalige politiek der Regeering. Ik zeg: „toenmalige", omdat het mij schijnt dat men thans, althans wat de Atjeh-kust betreft, wel wat meer de

B. 1 mei 1902.

78

Col. Brooshooft no 27
gen 78

KON. INSTITUUT
VOOR TAAL-, LAND-
EN VOLKENKUNDE

vruchten van Pompe gaat
naderen. Wat de handelspolitiek
betreft, zou ik het wel gaarne
wenschen. Wat is dat Poelseh
wag jammerlijk oppervlakkig
afgemaakt in het advies van
den commandant der zeemacht
over de voorstellen Pompe! Probeer
het toch eens met krachtige
ontwikkeling van Poelae Weh
en vrijen handel (door
voordeelen daarheen getrokken) voor
den Atjeher. Maar, 't is waar,
de minister en Augurt de
domme & het zunnenhof (veel
vertoon van zeer voor Indië
zonder iets te doen) binden U,
ook al wilt gij deze band uit.

Van dat binden gesproken,
is het verhaaltje van Vaute
in het Ind. Genootschap, dat er voor
een bespoediging der loterij voor
de ~~...~~ Indo-Europeesche Landbouw.
Ver. naar den minister zoudt
hebben verwezen, waarop het
Amst. Handelsblad terstond een
hoofdartikel heeft geborduurd,
juist? Ik kan het moeilijk gelooven!

Mijn oprecht compliment
over Uw koffie-advies. Dat is
helderen, overtuigende taal, en

met zooveel politieke zelfbeheer-
sching tegenover het inderdaad meer
dan middelmatig werk van de koffie-
commissie. Wat heeft die wijze van
behandeling, van al van Heutsz's
datgeerende, de zaak toch opgehouden, en
in vreezen ik vreez dat men ook ons
uw en 's directeurs voorstellen weer
zal deliberreeren en haar-
jaren, zal deliberreeren en haar-
kloven (men zal U op snert-
onderdeelen weerleggen en aanpakken)
tot het wellicht te laat is. Voor
iemand met wat warm bloed
is de behandeling van de Indische
openbare zaak eenvoudig een
langzame zelfmoord.

Zoo komt het toch dat
Uw en 's directeurs advies zoo ver-
schrikkelijk verminkt en verkort,
in de Mailbladen zijn opgenomen.
Uit het feit dat ik Uw stuk
in zijn geheel in het Tijdschr. v. N. Indië
vond, leid ik toch af dat zij in
zijn geheel aan de Kamer zijn
overgelegd, en niettemin vind ik
ze tot heden ook niet opgenomen
in de Bijlagen. Ik begrijp niet
best, hoe het met die openbaar-
making is gegaan, maar geopen-
baard is er slecht. Zoudt Gij,
in verband hiermee, er tegen hebben
dat ik in de Locomotief het
rapport met bijlagen van den
directeur B.B. opnam, waarnaar
Gij herhaaldelijk verwijst? Of het
Tijdschr. v. N. Indië of ik dat doe, zal

B. 1 mei 1892

KON: INSTITUUT
VOOR TAAL-, LAND-
EN VOLKENKUNDE

Col. Brooshooft
no 27
gem. 79

wel hetzelfde zijn, en dan heb ik natuurlijk gaarne de primeur. Bestaat bij U niettegen geen bezwaar, dan houd ik mij aanbevolen voor toezending van een afschrift. Men zal ~~mij~~ de Loc. dan wel langzamerhand zoo uitmaken voor een officieus (wellicht zelfs betaald) blad, maar soedah. Ik acht de quaestie der koffiecultuur voor Indie te belangrijk (een levensquaestie) om over mededeeling van belangrijke gegevens daaromtrent scrupules te hebben.

Groetend, als steeds

t. t.

P. Brooshooft

PH w mei 1892

KON. INSTITUUT
VOOR TAAL-, LAND-
EN VOLKENKUNDE

Col. Brooshooft no 27
gen 80

Buitenzorg, 10 Mei 1892

Vertrouwelijk

Amice!

Naar aanleiding van uw brief van 1 Mei 1892 kan ik U vertrouwelijk het volgende mededeelen.
Alle stukken over de Koffie-cultuur zijn als bijlagen van het Kol. Verslag gedrukt en worden ook afzonderlijk ~~..~~ voor f 1.50 verkrijgbaar gesteld. Waaronder zult gij ook de rapporten van den heer Kromera ~~zien~~ aantreffen.
Het verheugt mij, dat gij ingenomen zijt met mijn advies over de Koffie-cultuur op Java. Het is echter slechts ~~een~~ ~~...~~ een van de vele door mij uitgebrachte adviezen en ingediende voorstellen en ander die andere zijn er, (bijv. ~~...~~ mededeelingen over de herziening van het Reg. Regl., waaraan ik zelfs nog meer waarde hecht.
Waarvan de Ned. gebonden couranten het grootendeels hebben doorloopen (ofschoon niet medegedeeld) ~~kan~~ ik wel opgeven. Tij

<P.H. 10 mei 1892.

Col. Brooshooft no 2 of
[illegible] 81

KON. INSTITUUT
VOOR TAAL-, LAND-
EN VOLKENKUNDE

zonder het te weten en er mij dan er van te genezen. De Javabode heeft er onmiddellijk iets anders op gevonden en geïnsinueerd, dat het door Stolle is gesteld en door mij goedgekeurd. Wie ooit iets van Stolle gelezen heeft, zal wel weten, dat zijn [illegible] stijl van den mijnen geheel verschilt. Doch wat doet dat er toe? Het publiek merkt dat toch niet en de insinuatie zal wel zijn geloof vinden en door Kuitstra en zijne handlangers gretig worden verspreid. Ik verwacht, dat de Minister zich vereenigt, doch ben ik er niet zeker van.

Wat het trekken van geldloterijen betreft, noch over de zaak in het algemeen noch over eenig bijzonder geval, is ooit tusschen mij en de drie Ministers, met wie ik het samengewerkt, gecorrespondeerd. Wel heeft tusschen Mees en Keuchenius eene [illegible] gedachtenwisseling over geldloterijen in het algemeen plaats gehad, doch over de vraag, in welke volgorde de aanvragen moesten [illegible] Uwe het niet in zijn mededeelingen zal afleggen, weet ik niet; doch

worden ingewilligd, [illegible] in het geheel niet ter sprake gekomen. De [illegible] opvatting van de bevoegdheid van den G.G. en in dit opzicht is nooit gedachtewisseling, en ik zelf ben daar ook een paar malen van den regel, dat hij, die het eerst komt, het eerst eene vergunning krijgt, afgeweken. Uwe de heer Voûte, aan het uitschelden gewoon, Kuitstra in het Handelsblad heeft ondersteund, weet ik niet. Ik heb hem, voor zoover ik weet, nooit gezien. Misschien is een ander betrokken lid van de „Indo-Europeesche Handbouw-Maatschappij" (Voûte spreekt van het jaar 1889) drie jaren geleden bij mij op audientie geweest. Ik herinner mij dit niet meer; doch zeker heb ik dan die onbekende niet gezegd, wat de heer Voûte mij in den mond legt. Voor mij bestond niet de minste aanleiding om den Minister in de zaak te betrekken.

De zaak Ponger is al lang weder vergeten en ik bepaal mij daarom tot het volgende

PM 10 mei [illegible] 92

[illegible] van Daalen(?) moest aftreden, vroeg ik hem, wie z. i.
in aanmerking kon komen om hem op te volgen. Onder
de door hem genoemde personen behoorde ook Pompe
[illegible], die gehoord werd, verklaarde, dat Pompe
de beste was, en — toen ik eigenaardige bezwaar maakte — dat
deze de enige geschikte kandidaat was, waarbij hij mij
~~Vóór~~ toen het uitgelegd, dat ik mij onbevoegd
achtte de militaire geschiktheid te beoor-
deelen.

Vóór Pompe's benoeming heb ik ~~[illegible]~~ hem niet
naar Atjeh gesproken. [illegible] Hoff heb ~~hem~~ mondeling gevraagd, [illegible]
Uit zijn [illegible] [illegible] ~~[illegible]~~ vóór zijne
welke politiek hij voorstond.

benoeming wist de heer Pompe echter, welke politiek
[illegible], dat in Atjeh zoude gevolgd worden. Hij kon
dit weten uit het Staatsblad (1890 n. 103
en 221) en uit de [illegible] der begrooting
geschreven, welke hij vóór zijne benoeming
gelezen heeft. Bovendien was officieel [illegible]
den heer Pompe [illegible] bericht, dat hij „[illegible]
en mij van voorwaarde „het bestuur van Atjeh
zoude [illegible]" dat [illegible] de [illegible] dat alle [illegible] met

+) en is ook in strijd met de [illegible] die willen dat alle
offensieve door middel van [illegible] geschiedt

KON. INSTITUUT
VOOR TAAL-, LAND.
EN VOLKENKUNDE

Col. Brooshooft no 27
Gem 82

C.P.H. 10 mei 1892

echter zeggen, dat van verandering van politiek geen sprake is. De stichting heeft haar werk gehad en gediend om ons in 1888 tot wel geordend gezag op de Kustplaatsen te herstellen en daardoor de invoering eener scheepvaartregeling mogelijk te maken.

[illegible] Bezig z.v.p. over dit alles. Zoolang de G.G. blijft, heb ik word de heer niet dan wel verdedigd en na mijn aftreden zal de zelf voorloopig mijne verdediging wel voeren en dan tevens Keltie, van Kesteren en dergelijke lieden behoorlijk op de kaak stellen.

Geloof mij

t.t.

[illegible]

KON. INSTITUUT
VOOR TAAL-, LAND-
EN VOLKENKUNDE

Col. [illegible] no 27
gen. 83

PH 10 mei '09 (?)

84

Voordat de heer Pompe benoemd werd ~~wist~~ hij zeer goed, welke politiek hij in Atjeh zoude hebben toe te passen. Daarentegen werd mij officieel bericht, dat deze hoofdofficier onbevangen en vrij van vooroordeelen het bestuur van Atjeh zoude aanvaarden, dat hij even goed als ieder ander zoude inzien, hoe voor de ~~deze~~ met mijne bestemming ~~toegepaste~~ door Gen. van Heutsz toegepaste politiek goede redenen bestonden, en dat hij – al ware dit niet het geval – de voorschriften zoude opvolgen, waaraan hij gebonden werd. Pas na Pompe's benoeming greep het onderstaande plaats, waarvan ~~van~~ Daalen melding heeft gemaakt en toen werd ondubbelzinnig door mij het dragen van een eigen politiek aan den heer Pompe verboden.

~~Ik~~ Over deze zaak en over de geheele Atjeh-politiek zoude ik nog veel kunnen zeggen; doch ik heb er geen tijd voor en het oogenblik voor volledige publiciteit acht ik nog niet gekomen. Ik schreef daarom ook het voorafgaande als zeer vertrouwelijk. Het ~~tijdschrift~~ geldt hier een ~~der~~ van de ~~gewicht~~ landsvragen waarover ik na mijn terugkeer in Nederland wel eens iets zal schrijven.

Geloof mij steeds gaarne

t. t.

C. Sn. H.

KON. INSTITUUT
VOOR TAAL-, LAND-
EN VOLKENKUNDE

Col. Bygoshoff no 74
6p. 84

KON. INSTITUUT
VOOR TAAL-, LAND-
EN VOLKENKUNDE

Col. Brooshooft nr 27
gen 85

Buitenzorg, 8 November 1892

Zie Locomotief 5 November

Aan Mr. Brooshooft

Vertrouwelijk

Amice!

Vergun mij de opmerking, dat gij in den laatsten tijd dikwijls over Indische zaken al bijzonder slecht zijt ingelicht. Een sterk staaltje daarvan wordt geleverd door uwe opmerkingen over de benoeming van den heer Uhlenbeck tot secretaris van Djokjakarta. Mij persoonlijk ~~zoude~~ het zeer aangenaam zijn geweest den heer Oudemans te benoemen; doch deze was niet voorgedragen. door den Dir. v. B.B. geen en zoowel de heer Kinnman als de heer Ulger hebben ~~zeer~~ zich met nadruk tegen zijne benoeming ~~verzet~~ [illegible]. Daarentegen werd de heer Uhlenbeck zoowel door den tegenwoordigen als door den vorigen Directeur van B.B. aanbevolen, wel is waar in de tweede plaats, doch hun eerste kandidaat (Wegener) was zeker minder geschikt dan de tweede. †) Op de benoeming van den heer Uhlenbeck heeft de Alg. Secretarie niet den minsten invloed uitgeoefend. Evenmin waart gij op de hoogte, toen gij aanmerkingen hebt gemaakt over de herbenoeming van

†) ~~Het voorstel aan den heer Uhlenbeck~~ is [illegible] door den Directeur Ulger ~~[illegible]~~, niet door mij.

CPH 2 nov. 1892

den resident te Mechelen. Deze was uitdrukkelijk door den heer Kuneman geschikt verklaard voor wederplaatsing. Gedurende zijn verlof werd echter niet bij Kuneman, maar bij mij bezwaren. Niet Kuneman, maar ik gelastte een onderzoek. Toen evenwel bij dat onderzoek naar mijne goed gewettigde overtuiging de waarheid der tegen te Mechelen ingebrachte beschuldigingen niet gebleken was, werd hij herplaatst. Had ik anders gehandeld, ik zoude dan grof onrecht hebben gepleegd.

Ik voer deze beide feiten slechts aan als proeven van de onvertrouwbaarheid der voorlichting, welke gij om tijds ontvangt.

Ook ten aanzien van andere en gewichtiger zaken heeft men U wat op de mouw gespeld. Doch wat zoude het baten, al toonde ik dit aan? Binnen korten tijd zoude men U weder wat anders trachten diets te maken.

Verbetering is alleen te wachten van volledige publiciteit. En deze zal nog wel niet spoedig komen. In afwachting daarvan moet elke G.G. de onbillijkste beoordeelingen, waaraan hij dagelijks blootgesteld is, zich maar laten welgevallen, en er zich niet veel van aantrekken. Het doet mij echter altijd leed, als ik U aan dergelijke zie mededoen. Doch ook daarin zal ik voor het vervolg berusten.

Gelief mij

t. t.

C. Pijnacker Hordijk

U moet mij op mijne vergissingen opmerkzaam maken. Ik verlang ook geenszins, dat de thans aangewezene door U worden hersteld. Het tegendeel is het geval.

Gelief mij

KON. INSTITUUT
VOOR TAAL-, LAND-
EN VOLKENKUNDE

Col. Brooshooft nr 27
gem 86

7 juni 1893

87

„DE LOCOMOTIEF".

REDACTIE.

Semarang, den 7 Juni 1893

Niet beantwoord

Amice!

Houd mij ten goede, dat ik met een enkel woord opkom tegen eene onrechtvaardige behandeling van mijn broeder, vice-president van den Raad v. Justitie alhier.

Mijn broeder heeft het Hoog Gerechtshof, speciaal den heer Piepers, een tegen zich ingenomen, doordat onder zijn presidium de 2de Kamer van den Raad alhier den gewezen pachter Tio Siauw Ing niet heeft willen beschouwen als koopman, niettegenstaande het Hof tot tweemaal toe, na verzet van den Off. v. Justitie, verklaarde dat dit wel zoo was.

Ik laat in 't midden of Mr Piepers, die dit op den hem eigenen hoogen toon in No 3 van het „Recht in Ned. Indie 1892", onder den pseudoniem xc, bestrafte als insubordinatie tegen het

KON. INSTITUUT
VOOR TAAL-, LAND-
EN VOLKENKUNDE

Col. Brooshooft no 37
sm 87

Hoof, dan op eens bewust zoo vinnig mocht opponeeren tegen een arrest van den Hoogen Raad, grootendeels in den geest van den Raad alhier (beslissende n.l. dat de strafrechter zich niet behoeft te houden aan eene uitspraak van den civielen rechter omtrent het koopmanschap). Ik laat ook in 't midden of men van een rechter mag eischen, dat hij tegen zijne overtuiging recht spreke en een volgens zijne convictie ontoepasselijk, zware straf bedreigend, artikel toch op een beklaagde zal toepassen. Maar wat ik niet in 't midden kan laten, en hard en onbillijk vind, is, dat door de verbolgen heeren van het Hoof dienvolgens ten zeerste tegen mijn broeder is geïntrigeerd, en dat met name Mr. Piepers, die hem anoniem en laaghartig, met valsche vergelijkingen, namelijk in „Het Recht in Ned. Indië", al zijn invloed aanwendt om de loopbaan van mijn broeder, en daarmee zijn naam en zorgelooze toekomst, te vernietigen. Ik vind dat hard, omdat ik weet, met welk een ijver, toewijding en strikte onpartijdigheid mijn broeder steeds al zijne rechterlijke betrekkingen heeft waargenomen; weet dat hij behoorlijk zijn gezond verstand en kunde heeft, beter dan velen die zonder slag of stoot tot de hooge rechterlijke betrekkingen opklimmen. Indien Gij hieromtrent een geloofwaardig getuige wilt hooren, dan zoudt Gij kunnen informeeren bij den tegenwoordigen president Tadema; ik ben dáárvan overtuigd, dat deze U gunstig omtrent mijn broer zal inlichten wijl ik weet dat Mr. Tadema onlangs tot een derde (die het mij uit belangstelling oververtelde) zei: „Brooshooft is een eerlijk, ijverig en kundig rechter", schoon Tadema zelf met die vonnissen omtrent het niet-koopmanschap van Tio Tiauw nog niet instemde.

Ook weet ik uit vrij goede bron (n.l. van een lid van 't Hof zelf) dat dat hooge rechtslichaam zeer vertoornd is over de kritiek, die ik in de [illegible] omtrent de (n.l. zeer zonderlinge) benoemingen in arresten van

KON. INSTITUUT
VOOR TAAL-, LAND-
EN VOLKENKUNDE

Col. Brooshooft no 7
88

B 7 juni W 93
Cl. Brooshooft no 27
Gen 89

KON. INSTITUUT
VOOR TAAL-, LAND-
EN VOLKENKUNDE

het roof heb geschreven, en dat men
mij maar daaraan voor medeplichtig
houdt, of liever zulks, om hem nog meer
te benadeelen, doet voorkomen. Wie is
daarentegen de waarheid — waarvoor
ik U mijn eerewoord passeer — dat
mijn broer over die artikelen destijds
zeer geërgerd was, en het er met mij
over aan den stok heeft gehad, meenende
volgens zijn oordeel het prestige van
het hoogste rechtscollege niet aldus
in eene courant worden aangetast.
Ook dat was weer zoo eerlijk van hem,
niettegenstaande hij met het roof
natuurlijk op eenigszins gespannen voet
stond; want waarlijk hij is door en door
rechtschapen, wars van alle intrigue
of knoeperij, nu en dan slechts uit eigen-
zinnig en zoo onhandig mogelijk waar
het zijn eigen belangen geldt.

Doch daarom maakt het mij
juist zoo warm, dat hij, niet
onverdienstelijker dan de meesten,
nu door gekrenkte ijdelheid en de
te Batavia zoo welige knoeperij
in zijn naam en toekomst wordt
bedreigd. Ik maak geen aanspraak
op begunstiging [illegible], daarvoor
heb ik in de Loc. wellicht zelfs te
heftig of hatelijk (dat ligt nu eenmaal

90

B 7 juni no 93

Col. Brooshooft no 27
Sln 90

KON. INSTITUUT
VOOR TAAL-, LAND-
EN VOLKENKUNDE

„DE LOCOMOTIEF"

REDACTIE.

Semarang, den 188

in mijne wijze van uitdrukken) ook
over Uwe bestuursdaden te
onomwonden mijne meening
gezegd, waarvoor ik altijd aan Uwe
eerlijkheid recht heb laten wedervaren.
Maar wel, en juist daarom,
meen ik U te mogen waar:
schuwen tegen eene onbillijkheid,
intrigues, partijdige voorlichting.
De passeering van mijn broer
door Mr. Dijckmeester voor den
Raad te Padang heeft mij bewezen
dat men niet te vergeefs tegen
hem heeft gewerkt. Wellicht en
dat hoop ik, vergis ik mij hierin,
en bestonden er bijzondere redenen
om mijn broer niet te Padang te
plaatsen. Zoo dat dan zoo is, kom ik
dringend bij U voor de belangen
van mijn broer op bij de eventueel:
gende vacature waar hij aan de
beurt is, ben een plaats in het Hof.
Van strafrecht heeft mijn broer
veel gedaan, en de zes immers bij

B 7 juni 1893 Col. Brooshooft no 27
gen 91
KON. INSTITUUT
VOOR TAAL-, LAND-
EN VOLKENKUNDE
6 7

het Hoof drie kamers, waar hij aldus een werkzaamheid kan vinden waarvoor hij berekend is, daar na de indeeling der kamers ruiling tusschen de leden zeer gewoon is. Ik hoor dat Mr. Pepers veel kans heeft om directeur v. Justitie te worden. Dan daalt de gravitatie, en ik durf gerust zeggen de déloyale vijand van mijn broeder de voordrachten. Ik doe voor dat geval een dringend en ernstig beroep op Uw eigen oordeel en Uwe rechtvaardigheid, waarvan ik eene te hooge meening heb dan dat zij m.i. zou kunnen hebben geleden door oordeelvellingen van mij in de Loc. of andere omstandigheden, tot de objectieve waarde van mijn broeder niet afdoende.

Wat is er waar van de geruchten omtrent Uw bezoek of aftreden? Kan ik daaromtrent iets in de Locomotief mededeelen? Gaarne ontvang ik dan daarvoor de gegevens.

Intusschen als steeds gaarne

t.à.v.

P. Brooshooft

P.S. Ik geef U nogmaals in overweging, naar mijn broeder te informeeren bij den heer Tadema. Niemand zal U toch zeker over zijn ijver en bekwaamheid beter kunnen inlichten, dan de president van het college, waarbij hij nu ruim drie jaar werkzaam is.

den Haag 23 April 1896.

Amice!

Dank voor Uwe verwijzing naar den uitgewerkten en toelichtenden staat begrooting 1895, inderdaad belangrijk voor de kennis van het standpunt der toenmalige regeering; in mijn volgend artikel (a.s. Zaterdag) breng ik ze te pas.

In het daarop volgend (Zaterdag 2 Mei) geef ik een chronologisch overzicht van de krakkelende politiek sedert 1873 tegenover de kust te stellen. Daarbij moet ik ook aanroeren de benoeming van Pompe, niettegenstaande hij van te voren bekend was als tegenstander der sluiting, die de Regeering toen nog (Mem. v. antwoord des Ministers op het V.V. Ind. Begr. 1892, dd. 21 October 1891) streng wilde handhaven doch, zooals was te voorzien, het nuttig resultaat dat zij al mocht hebben nog grootendeels verloor door de tactische licenties van Pompe. Ik wil U liever vooruit waarschuwen dat ik mij daarover, schoon in beleefde termen, afkeurend uitlaat, zooals ik het ook indertijd deed in de Locomotief. Ik verklaar de zaak, ook in mijn artikel, daardoor dat de legercommandant, die op zijn beurt den invloed onderging van Pompe's vriend en geestverwant Wij. Nieuwenhuyzen, U omtrent P. minder juist of volledig heeft ingelicht, terwijl Gij, niettegenstaande Pompe U in zijn mondeling gesprek met U, vóór zijn vertrek onomwonden zijne meening heeft verklaard, de juist gedane benoeming moeilijk weer terstond kondt intrekken. Ik geloof dat deze voorstelling juist is, en de beste verklaring van het anders min of meer raadselachtige.

Groetend, steeds gaarne, t.t. P. Brooshooft

KON. INSTITUUT
VOOR TAAL-, LAND-
EN VOLKENKUNDE
Col. Brooshooft no 27
Sa 53

den Haag 24 April 1896

Amice!

Ik verlang natuurlijk niets liever, dan zoo volledig mogelijk te worden ingelicht. Acht Gij het de moeite waard en passend, mij omtrent de vier door U genoemde punten nadere bijzonderheden te geven, hetzij schriftelijk, hetzij door mij bij U te ontvangen, dan zal ik daarvan zeer gaarne kennis nemen. Wat ik weet vernam ik:

1° uit 's Ministers Memorie van antwoord Ind. Begr. 1892, Bijlage B zittingjaar 189-92, IV 43, waar ook de korte ~~inhoud~~ wordt vermeld van het mondgesprek met P.;

2° van officieren te Semarang, serieuse menschen, die op de hoogte waren van de verhouding Pompe-Nieuwenhuyzen-v. Lill de Jong;

3° van een goed vriend alhier van den heer Pompe.

Meent Gij mij niet nader te kunnen inlichten, dan zal ik in ieder geval vermelden dat de stukken betreffende deze zaak berusten bij het departement, en wellicht later een ander licht er over zullen doen schijnen.

Na groeten t.t.

P. Brooshooft

KON. INSTITUUT
VOOR TAAL-, LAND-
EN VOLKENKUNDE
Col. Brooshooft no 27
gm 92